

Αριθ. ειλ. 139171

ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΤΟΥ ΛΟΙΑΙΜΟΥ

ΡΗΤΑ ΦΕΡΑΙΟΥ.

ΤΟΥ ΘΕΤΤΑΛΟΥ.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΑ
ΛΑΥΡΩΤΟΥ
ΑΥΣΩΝ ΑΡΙΘ.

.....
Εἰς οἰωνὸς ἄριστος
ἀμύνησθαι περὶ πατρὸς.
.....

*Ὑποπερρωθε
Σ. Ἰωάννη*

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ.

ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ ΙΩ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ.

(Κατὰ τὴν ὁδὸν Ἀθηνᾶς ἀριθ. 274.)

1860.

Τὸ Περὶ τοῦ Μεγάλου

πρωτομάρτυρος τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας

ΡΗΓΑ ΤΟΥ ΦΕΡΑΙΟΥ

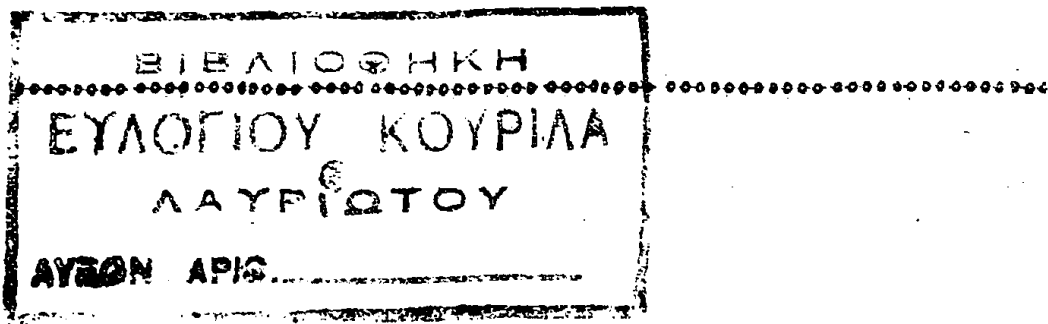
ΜΙΚΡὸν τοῦτο δοκίμιον

τῷ Πανελληνίῳ

ἐπιχρηταῖς ἐλπίσιν

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ ΑΝΑΤΙΘΗΣΙΝ
ΛΑΥΡΪΩΤΟΥ
ΑΥΞΩΝ ΑΡΙΘ. _____ Ο ΣΥΝΤΑΞΑΣ.

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΣ.

Διάφοροι ὁμογενεῖς, συγκεχυμέναι καὶ ἀντιφατικὰς γνώσεις ἔχοντες περὶ τῆς καταγωγῆς καὶ διαγωγῆς Ῥήγα τοῦ Φεραίου, μὲ παρεκίνησαν, ζήλω πατριωτικῶ ὀρμώμενοι, νὰ συγγράψω ἀκριβῶς τὰ περὶ αὐτοῦ ὡς συζήσας, συναγωνισθεὶς, καὶ συγκινδυνεύσας. Πατριωτικῇ τῷ ὄντι ἢ παραίνεσις, καὶ ἀναγκαία ἢ βιογραφία τοῦ Ῥήγα, διότι ἡ μέλλουσα γενικὴ τῆς Ἑλλάδος ἱστορία, διὰ νὰ γένη ἀκριβῆς, ὀφείλει νὰ γνωρίζῃ τὰς ἀρχὰς τοῦ ὑπὲρ πατρίδος ἀγῶνος. Καὶ περὶ μὲν τῆς καταγωγῆς καὶ διαγωγῆς τοῦ ἐν Θεσσαλίᾳ, πιθανὸν νὰ προσκρούσω ἐν ἀγνοίᾳ ἐκ σφραγερῶν πληροφοριῶν, ἐπειδὴ αἱ περιστάσεις δὲν μὲ συνέδραμον πάντοτε νὰ μαθάνω τι θετικὸν παρ' ἀξιοπίστων γερόντων τῆς πατρίδος τοῦ, ὅσα δὲ παρὰ τοῦ ἰδίου ἤκουσα, συνέπραξα, καὶ συνέπαθον μετ' αὐτοῦ φέρων ἔτι ζωηρὰ ἐν τῇ μνήμῃ, βοηθούμενος σύναμα καὶ ὑπὸ τινων ἐγγράφων σημειώσεων, ἐξιζορήσω ἀπαθέστατα· ἀλλὰ δὲν κυχῶμαι ὅτι διετηρήθησαν ταῦτα πάντα εἰς τὴν κεφαλὴν μου ὡς ὑπὸ τινος μοναδικοῦ μνημονικοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον ὑπὸ τῆς εἰς τὰ πράγματα ἀφοσιώσεώς μου, καὶ τῆς συνεχοῦς διηγήσεως αὐτῶν μέχρι σήμερον· οὐκ ὀλίγα ὅμως περίεργα ἐξέφυγον τῆς μνήμης μου ἕνεκεν τῆς πολυχρονιότητος, καὶ τῶν ἀλλεπκλήλως συμπε-

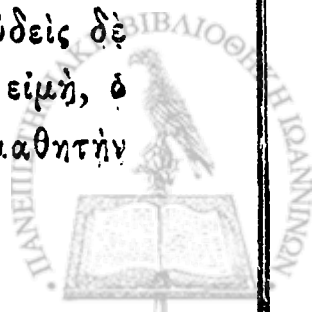

σόντων μοι δεινῶν περιστατικῶν· εἰ καὶ διατηροῦνται εἰσέτι τινὰ ἐξ αὐτῶν ἐν τῇ μνήμῃ, ἀλλ' οὐκ εἰσι σῶα, οὐδὲ κατὰ συνέχειαν γνωστὰ, ὅθεν, ἵνα μὴ ἐξ ἀγνοίας ὑποπέσω εἰς πλαστολεξιγραφίας, συστέλλομαι νὰ τὰ δημοσιεύσω.

Ὁ Ῥήγας ἦν Θεσσαλὸς τὴν πατρίδα, γεννηθεὶς ἐν Φεραῖς (Βελεστίνος) ἐκ γονέων ὀρθοδόξων, ἀλλὰ περὶ τῆς χρονολογίας τῆς γεννήσεώς του, περὶ τῆς καταστάσεως καὶ τοῦ ἐπαγγέλματος τοῦ πατρός του μὴ ἔχων, ὡς προεῖπον, ἀκριβεῖς γνώσεις δὲν τολμῶ νὰ ἐκταθῶ, εἰκάζεται ὁμῶς μετὰ πιθανότητος, ὅτι ἦν ὀπωσοῦν εὐκατάστατος καὶ φιλόμουσος ὁ πατήρ του, ἐπειδὴ ἐν μικρᾷ ἡλικίᾳ ὄντα τὸν υἱόν του ἔπεμψεν εἰς διδασκαλεῖον ἐν ᾧ, κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, δύο μόνον ἐπίσημα ὑπῆρχον ἐν Θεσσαλίᾳ δημόσια σχολεῖα, τὸ μὲν ἐν Τυρνόβῳ τὸ δὲ ἐν Ἀμπελακίσις, καὶ ἐν τῷ πρώτῳ ἐσχολάρχει ὁ σοφὸς καὶ ἀοίδιμος Ἰωάννης Πέτζαρης, γέννημα τοῦ ἰδίου Τυρνόβου, ὁ καὶ μετὰ ταῦτα χειροτονηθεὶς Οἰκονόμος, οὗ τινος μαθηταὶ ἐχρημάτισαν οἱ ἀοίδιμοι διδάσκαλοι, Κούμας ὁ Λαρισσαῖος καὶ Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων, ἐκ Τσαριτσάνης, ὡσαύτως καὶ ὁ διδάσκαλός μου, Ἰωνᾶς Σπαρμιώτης καὶ πολλοὶ ἄλλοι, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ, ὁ Γεώργιος τρικκεὺς (α), ἀμφότεροι μαθηταὶ χρηματίσαντες τοῦ σοφοῦ

(α) Ἦκουσα τοῦ διδασκάλου μου εἰπόντος ὅτι, ἀφ' ὅσους μαθητὰς εἶχεν ὁ Εὐγένιος εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, ὁ Γεώργιος Τρικκεὺς διεκρίνετο παρ' αὐτοῦ, ὡς ὁ προκομμενέστερος τῶν ἄλλων· διότι μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἐπρότεινε εἰς τοὺς μαθητὰς του ἀπορία τινὰς φιλοσοφικὰς νὰ τὰς διαλύσωσιν, οὐδεὶς δὲ ἐξ αὐτῶν ἠδυνήθη νὰ τὰς διαλύσῃ ἐκ τοῦ προχείρου, εἰμὴ, ὁ Τρικκεὺς· τότε ὁ διδάσκαλος χαίρων εἶπε πρὸς τὸν μαθητὴν

Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος. Ὑπῆρχε πρὸς τούτοις, ἀλλὰ δευτέρας τάξεως, καὶ ἐν τῇ Ζαγορά τῆς Θετταλομαγνησίας ἑλληνικὸν σχολεῖον, ἐν ᾧ ἐσχολάρχει Κωνσταντῖνός τις, λογιώτατος καλούμενος· ἐν τούτῳ, ὡς ἐξ ἀξιοπίστου μαρτυρίας ἐπληροφορήθην, ἐμαθήτευσε καὶ ὁ Ῥήγας, ἔχων συμμαθητὰς, Νικόλαόν τινα Κασσαβέτην, καὶ Ἰωάννην Ῥήγα Πάντον, πατέρα τοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν καθηγητοῦ τῆς φιλοσοφίας κυρίου Φιλίππου Ἰωάννου, ἐξ ὧν ὁ μὲν Κασσαβέτης μετὰ τὸν θάνατον τοῦ διδασκάλου του διεδέχθη τὸ σχολεῖον τῆς Ζαγοράς, ὁ δὲ Ῥήγας ἐσχολάρχησεν εἰς χωρίον Κισσόν. Ἐντοσοῦτῳ εὐφυῆς καὶ ἐπιμελής ὢν ὁ Ῥήγας προώδευσε θυμασίως, κρείττων, πιθανῶς, γενόμενος τοῦ διδασκάλου του, ἀλλὰ φιλελεύθερος ὢν, καὶ μὴ ὑποφέρων τὴν τυραννίαν, καὶ βαρβαρότητα τῶν τῆς πατρίδος του Ὀθωμανῶν (α) ἐγκατέλειψε τὴν φίλην πατρίδα, πορευθεὶς εἰς

α Εὔγε Γεώργιε ! » ἀλλὰ τὸ χαρμόσυνον τοῦτο προσφώνημα ἐσάλευσεν αὐθωρεὶ καὶ διὰ παντός τὸν νοῦν τοῦ Γεωργίου καταστῆσαν αὐτὸν δυστυχῆ, καὶ ἀξιολύπητον ἔνεκα τῆς φρενοβλαβείας· ἐσχολάρχησε μόλαταῦτα εἰς τὰ Ἀμπελάκια, ὅπου πολλοὶ μαθηταὶ ἔδραμον εἰς τὸ σχολεῖόν του, ἀλλ' οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἐφωτίσθη ὅσον ἔδει ὑπὸ τῆς φημιζομένης παιδείας του, ἐπειδὴ ἡ παράδοσις τῶν μαθημάτων του ἐγένετο πολυλάκις ἀμέθοδος, μεταχειριζομένου εἰς τὰς ἐξηγήσεις ἀκατάλληλον ἐπισώρευσιν λέξεων, καὶ πηραλογισμῶν, σπανίως παρέδιδε μαθήματα μὲ ὑγιεῖς φρένας· ἐν τούτοις ὅλοι οἱ λόγιοι ἐτίμων, καὶ ἐσέβοντο τοῦ ἀνδρός τὴν παιδείαν, λυπούμενοι φύναμα διὰ τὸ πάθος του, καὶ διὰ τὴν ἐξ αὐτοῦ στέργειν τῆς εὐρείας μαθήσεώς του.

(α) Ὁσάκις συνέπιπτε λόγος περὶ τυραννίας τῶν ἐν Θεσ-

τόπον ἐλεύθερον καὶ ἀρμόδιον πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν ἰδεῶν του, ὅστις ἦν ἡ Δακία, τὸ μόνον τότε ἄσυλον τῶν ἐλευθεροφρόνων Ἑλλήνων, ὅπου μετὰ δίμηνον ἢ τρίμηνον διατριβὴν του, ἐζητήθη παρὰ τοῦ ἐκεῖ ἄρχοντος μεγάλου Βραγχοβάνου ὡς γραμματεὺς· τὸ δὲ ἐπάγγελμα τοῦτο εἶ καὶ ἐπικερδὲς καὶ πολιτικῶς ἔντιμον, εἰς τοὺς ἰδιαιτέρους ὅμως σκοποὺς του ἐφαίνετο ἀπρόσφορον, διότι ἡ ἐπιθυμία του ἦτο ν' ἀποκτήσῃ γνώσεις ξένων διαλέκτων, καὶ ἐλευθέρων διοικήσεων, ὅπως δι' αὐτῶν δυνηθῆ νὰ ὠφελήσῃ τὸ ἔθνος του, διότι ἡ τότε ἐπανάστασις τῶν Γάλλων προὔξενησεν, ὡς φαίνεται, εἰς τὴν τοσοῦτον εὐαίσθητον ψυχὴν του βαθεῖαν ἐντύπωσιν καὶ ἀνησυχίαν, ὅσην τὸ τοῦ Μιλτιάδου τρόπαιον εἰς τὸν Θεμιστοκλέα. Τύχη ἀγαθὴ πρὸς εὐκολωτέραν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ του ἐσχετίσθη ταυτοχρόνως μετὰ τινος Δημητρίου Κανταρτζῆ Βυζαντίου, ἑβδομηκονταετοῦς σχεδὸν τὴν ἡλικίαν, ἀνδρὸς σημαντικοῦ, πρωτοκαθεδρίαν τοῦ ἀνωτέρου δικαστικοῦ κλάδου κατέχοντος, χαρακτῆρος τιμίου, ἐγκρατοῦς τῆς ἑλληνικῆς, γαλλικῆς, καὶ ἀραβικῆς διαλέκτου, καὶ θερμοῦ πατριώτου. Γοητευθεὶς λοιπὸν ὁ Κανταρτζῆς ὑπὸ τῶν προτερημάτων τοῦ Ῥήγα ἠγάπησεν αὐτὸν πατρικῶς, τὸν ἐδίδαξε τὴν γαλλικὴν, καὶ Ἀραβικὴν (α) διάλεκτον, τὸν

σαλία Ὀθωμανῶν, ὁ Ῥήγας ἀπέδιδε τὰ πρωτεῖα τῆς βαρβαρότητος καὶ ἀγριότητος εἰς τοὺς κατοίκους τῆς πατρίδος του, Βελεστίνου, προσέλεγε δὲ ἀστεϊζόμενος «τὰ γουρούνια τοῦ Βελεστίνου ἔχουν σουρλὰν (προβοσκίδα) χοντρότερον, καὶ δόντια σουβλερώτερα.»

(α) Ἦκουσά του λέγοντος, ὅτι διὰ τῆς μαθήσεως τῆς ἀραβικῆς διαλέκτου ἐλπίζει νὰ φανῆ ὠφέλιμος καὶ εἰς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἔθνους του, καὶ εἰς τὸν πολιτισμὸν τῶν Τούρκων.

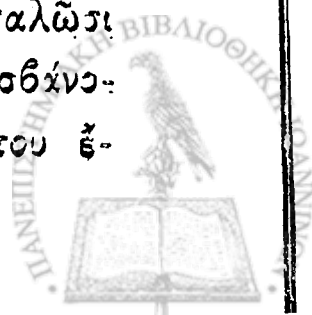
συνέδραμεν, οὕτως εἶπειν, διὰ τῶν σοφῶν καὶ πολιτικῶν του γνώσεων καθ' ὅλα τὰ ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας ἐπιχειρήματά του.

Ἡ εἰς Βλαχίαν ἄφιξις τοῦ Ῥήγα ἐγένετο περὶ τὸ 1790, κατ' αὐτὴν δὲ σχεδὸν τὴν ἐποχὴν διωρίσθη ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας ὁ Μαυρογένης ὁ ἐκ τῆς νήσου Πάρου, ἡ Μυκόνου καταγόμενος, διερμηνεὺς διατελῶν πρότερον ἐν τῷ ὀθωμανικῷ στόλῳ καὶ ὑπὸ τὸν περιβόητον Καπετὰν Πασᾶν Μουστάκαν, τὸν ἐκβαλόντα ἐκ τῆς Πελοποννήσου τοὺς Τουρκαλβανούς, διὰ μεσιτείας τοῦ ὁποίου πρὸς τὸν Σουλτάνον Σελήμην ἠξιώθη τῆς ἡγεμονίας. Μετὰ παρέλευσιν ὀλίγου χρόνου ἀκούσας ὁ ἡγεμὼν, ὅτι παρὰ τῷ μεγάλῳ Βραγκοβάνῳ ὑπάρχει τις γραμματεὺς λόγιος, ἐζήτησε νὰ τὸν λάβῃ ὁ ἴδιος, ἀναγκαῖον ὄντα εἰς ὑπηρεσίαν του· ὅθεν ἐκὼν ἀέκων παρέδωκεν αὐτὸν ὁ ἄρχων· ὁ δὲ Ῥήγας, καίπερ ὑπηρετῶν τῷ ἡγεμόνι, ἐνησχολεῖτο ταύτοχρόνως κατ' ἰδίαν καὶ εἰς τὰ ἔθνικὰ συμφέροντα, ἀπολαύων, ἔνεκα τῆς διαγωγῆς του, καὶ τῆς εὐνοίας τοῦ ἡγεμόνος.

Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἐκηρύχθη πόλεμος μεταξὺ Ῥωσσίας, καὶ Τουρκίας· ὁ Σουλτάν Σελήμης, ἐπιστηριζόμενος εἰς τὸν πιστὸν του ὑπηρέτην Μαυρογένην, ἐχορήγησεν αὐτῷ ἀπόλυτον ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν ὀθωμανικῶν στρατευμάτων, ὅσα δηλαδὴ ἔμελλον νὰ διαβῶσι τὸν Δούναβιν κατὰ τῶν Ῥώσων· δυνάμει λοιπὸν τοῦ σουλτανικοῦ διατάγματος διώρισεν ἐπιστάτας εἰς τὰ παραδουνάβεια, ὅπου ἀπέβαινον τὰ στρατεύματα, οὗτοι δὲ ὤφειλον νὰ διακοινῶσι τὰς διαταγὰς τοῦ ἡγεμόνος πρὸς τοὺς ἀρχηγούς τοῦ στρατοῦ, ἵνα διατηρῆται εὐταξία, καὶ ἀποχὴ πάσης καταχρήσεως πρὸς τοὺς κατοίκους· εἰς παρομοίαν ὑπηρε-

σίαν διέταξε καὶ τὸν εὐνοϊκόν του Ῥήγαν ἐν τῇ παραδου-
ναβείῳ πόλει, Κραϊόβα, δευτερευούσῃ τοῦ Βουκούρεστίου.
Μεταξὺ τῶν ἐκεῖθεν διαβαινόντων πασάδων, καὶ Βεΐδων ὑ-
πῆρχε καὶ τις Βεΐς Πασβάνογλους καλούμενος, κάτοικος
τοῦ Βιδινίου κειμένου εἰς τὰς ἀπέναντι τῆς Κραϊόβας
ὄχθας τοῦ Δουνάβεως· εἰσελθὼν οὗτος μετὰ 1200 στρα-
τιωτῶν εἰς Βλαχίαν ἐτοποθετήθη εἰς τινα κωμόπολιν οὐ
μακρὰν ἀπέχουσαν τῆς πρωτευούσης, ὅπου μετὰ τινος ἡ-
μέρας ἔνεκα τοῦ σφοδροῦ χειμῶνος συνέβη ἔλλειψις τρο-
φῶν· ὀργισθεὶς διὰ τοῦτο ὁ Πασβάνογλους ὕβρισε πικρῶς
τὸν ἐπιστάτην τῶν τροφῶν, ὅστις ὑπῆρχε θεῖος τοῦ ἡγε-
μόνος, ὁ δὲ ἀπήντησεν ὅτι, τροφαὶ ὑπάρχουσι πολλαὶ ἐξ
ᾧρας ἀπέχουσαι ἐκεῖθεν, ἀλλ' ἔνεκα τῆς ὑπερβολικῆς
χιόνος δὲν γίνεται ἔγκαιρος ἡ μετακόμισις· μὴ πειθόμε-
νος εἰς τὴν φυσικὴν ἀνάγκην ὁ Πασβάνογλους, ἄρας τὴν
ράβδον του ἐπληξε τρίς τὸν τροφοδότην ἐπὶ τοὺς ᾧμους,
ὅστις ἐξελθὼν τῆς οἰκίας ἐγνωστοποίησεν ἀμέσως τῷ ἡ-
γεμόνι τὸ συμβάν· ἀλλὰ ταῦτοχρόνως ἔμαθε καὶ ὁ Βεΐς
ὅτι ὁ δαρεὶς ἦν θεῖος τοῦ ἡγεμόνος· ἔντρομος διὰ τοῦτο
γενόμενος, καὶ ἀναπόφευκτον ὄρῶν τῆς ζωῆς τὸν κίνδυ-
νον, ἐπειδὴ καὶ ἄλλους ὁμοίους καὶ ἀνωτέρους του εἶδε
προλαβόντως κατατομηθέντας διὰ τοιαύτας αὐθαιρέτους
πράξεις παρὰ τοῦ Μχυρογένους, ἐκδυθεὶς τὰ λαμπρὰ καὶ
μεγαλοπρεπῆ ἱμάτιά του, ἐνδυθεὶς ῥυπαρὰ καὶ χωρικὰ,
συμμιγείς μετὰ τῶν ἀμαξηλατῶν διευθύνθη πρὸς τὰς
παρὰ τὴν Κραϊόβαν ὄχθας τοῦ Δουνάβεως, ὅθεν ἤλπιζε
νὰ διαβιδασθῆ ἀκινδύνως εἰς τὸ Βιδίνι· ὁ δὲ ἡγεμὼν μα-
θὼν, ὡς προεῖρηται, τὰ γεγονότα, διέταξε νὰ σταλῶσι
300 ἵππεῖς, καὶ φέρωσι ζῶντα, ἢ τεθνεῶτα τὸν Πασβάνο-
γλουν· ὑποπτέων δὲ ἀφ' ἑτέρου τὴν δραπέτευσίν του ἔ-

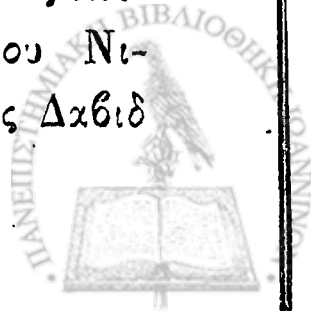
πεμψε ταύτοχρόνως διαταγὰς ἐντόνους καὶ πρὸς τοὺς ἐν παραδουναβείοις ἐπιστάτας νὰ φροντίσωσι διὰ τὴν σύλληψιν ἢ τὸν θάνατον τοῦ ἡγεμονίσκου· λαβῶν, ὡς ἦν ἐπόμενον, καὶ ὁ Ῥήγας ὁμοίαν διαταγὴν, ἔπεμψε τέσσαρας στρατιώτας του γνωρίζοντας αὐτὸν προσωπικῶς, ἐπειδὴ δὲν τὸν ἐλάνθανεν ὅτι ἔμελλε νὰ δραπετεύσῃ μετημφισιμένος, νὰ ὑπάγωσιν ἐκτὸς τῆς πόλεως εἰς τὴν δημοσίαν ὁδὸν, καὶ παρατηρήσωσι προσεκτικῶς τοὺς τε ἀμαξηλάτας καὶ τοὺς διαβάτας, εὐρόντιες δ' αὐτὸν νὰ τὸν φέρωσιν ἄνευ τινὸς κρότου καὶ ταραχῆς, ὅπερ καὶ ἐτελέσθη τῶ ὄντι ἐπιτυχῶς κατὰ τὸν συμπερασμὸν του· ἐδέχθη λοιπὸν αὐτὸν ὁ Ῥήγας ἐπεικῶς καὶ τοι ῥακένδυτον ὄντα· πρὸς δὲ τοὺς στρατιώτας ἐδωρήσατο ἀνὰ δέκα γρόσια ἑκάστῳ, διατάξας αὐτοὺς ἐπὶ ποινῇ θανάτου νὰ φυλάξωσιν ἄκραν ἐχεμυθίαν περὶ τῆς συλλήψεως τοῦ ἡγεμονίσκου· τὸ ἑσπέρας συνδειπνῶν μετ' αὐτοῦ τῶ εἶπε τὰ ἑξῆς· «δὸς δόξαν τῶ Θεῷ, βεῖ, πεσὼν εἰς τὰς χεῖράς μου ἐγὼ δὲν σκοπεύω νὰ πραγματοποιήσω τὴν διαταγὴν τοῦ ἡγεμόνος μου καίτοι ὑπόχρεως ὢν· ταύτην τὴν νύκτα πέμψω σε ἀκινδύνως εἰς τὴν πατρίδα σου, σὺ δὲ ἕως οὔ τὰ πράγματα διάκεινται εἰς τοιαύτην θορυβώδη καὶ ἐπικίνδυνον κατάστασιν, ὀφείλεις νὰ μένης κεκρυμμένος καὶ ἄγνωστος εἰς τὴν πατρίδα σου· οὕτω δὲ ποιῶν διατηρήσεις ἀβλαβῆ ἀμφοτέρων ἡμῶν τὴν ζωὴν καὶ ὑπόληψιν.»

Ὁ μὲν Ῥήγας ἔπραξεν, ὡς εἴρηται, ὁ δὲ ῥωσικὸς στρατὸς, ὀδηγούμενος ὑπὸ τοῦ Ἀρχιστρατήγου Πρίγκηπος, Ποτεμκίν, ἔφθασεν εἰς τὸ Ἰάσιον τῆς Μολδαβίας· ἡ εἶδησις αὕτη ἐπέφερεν εἰς τοὺς ἐν Βουκουρεστίῳ στρατοπεδεύοντας Τούρκους, καίτοι ὑπὲρ τὰς ἑκατὸν χιλιάδας ὄντας, τόσον πανικὸν φόβον, ὥστε ἀπεφάσισαν νὰ

ὀπισθοδρομήσουν ἀμαχητί· ἀλλὰ, διὰ νὰ δικαιολογήσω-
σιν εἰς τὸν Σουλτάνον τὴν λειποταξίαν των ἐσχημάτι-
σαν συνωμοσίαν μυστικὴν νὰ λεηλατήσωσι πρῶτον τὴν
πόλιν ὡς προκαλέσασαν δῆθεν κατ' αὐτῶν τὴν ῥωσικὴν
δύναμιν· ταύτην ἀνακαλύψας ὁ ἡγεμὼν, διὰ νὰ σώσῃ
τὴν πόλιν, ἐνέσπειρε τρόμον εἰς τοὺς Ὀθωμανοὺς, κηρύ-
ξας ὅτι οἱ Ῥῶσοι δὲν ἀπέχουσι τοῦ Βουκουρεστίου πλέον
τῶν ὀκτῶ ὥρῶν· καὶ οὕτω, προκρίναντες οἱ Τοῦρκοι τὴν
διατήρησιν τῆς ζωῆς παρά τὴν λεηλασίαν τῆς πόλεως,
ἔφευγον ἀγεληδὸν ἀσθμαίνοντες, καὶ ἀμιλλώμενοι τίς
νὰ πρωτοφθάσῃ εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Δουνάβεως· μετὰ τοῦ
στρατοῦ λοιπὸν διέβη καὶ ὁ ἡγεμὼν τὸν ποταμὸν, ἀλλὰ,
κατὰ δυστυχίαν μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἀπώλεσε τὴν ζωὴν
του· νεοχειροτόνητος γάρ τις Βεζύρης ἐκαρατέμησεν αὐ-
τὸν πρὸς ἐκδίκησιν τοῦ ὑπ' αὐτοῦ προκατατομηθέντος
ἐν Βουκουρεστίῳ ἀδελφοῦ του· τὴν δὲ αὐθαίρετον ταύτην
πρᾶξιν μαθὼν ὁ Σουλτάνος τοῦ Βεζύρου διέταξεν ἀμέσως
νὰ σταλῇ ἐπίτηδες δῆμιος καὶ φέρῃ καὶ τὴν ἰδικὴν του
κεφαλὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὥστε ἐπληρώθη ἡ κα-
τωτέρω πρόρρησις τοῦ Μαυρογένους.

Παράδοξος καὶ ἀξιοσημείωτος ὁ θάνατος τοῦ Μαυ-
ρογένους· ἰστάμενος γὰρ ἐπὶ τινος ἀνωγαίου εἶδε μακρό-
θεν διευθυνόμενον δῆμιον εἰς τὴν οἰκίαν του· δεχθεὶς αὐ-
τὸν ἀταράχως ἐν τῇ εἰσόδῳ τοῦ δωματίου, πῶ εἶπε τὰ
ἐξῆς· «ἐννοῶ, Μουσουλμάνε, τὸν σκοπὸν τοῦ ἐρχομοῦ σου·
σὺ ὅμως ὀφείλεις, κατὰ τὸν νόμον, νὰ μ' ἀφήσῃς νὰ προ-
σευχηθῶ πρῶτον, κατὰ τὴν πίστιν μου, καὶ ἔπειτα ἐνέργη-
σον τὴν προσχγὴν τοῦ αὐθέντου σου.» γονυπετήσας λοι-
πὸν ἐνώπιον εἰκόνης τινὸς τοῦ συνωνύμου του ἁγίου Νι-
κολάου, καὶ πολλοὺς ψαλμοὺς τοῦ προφητᾶναχτος Δαβὶδ

ἐκ στήθους ἐκφωνήσας ἠγέρθη, λαβὼν δὲ ὕδωρ ἔνιψε τὰς χεῖρας καὶ τὸ πρόσωπον, νιπτόμενος δὲ ἐφώνησε τρίς ἀνάθεμα εἰς τὸν ὅστις ὑπηρετήσῃ πιστῶς τουρκικὸν βασιλεῖον· κλίνας μετὰ ταῦτα τὰ γόνατα ἔνευσε τῷ δημίῳ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν προσταγὴν, ἀλλὰ πρὶν τὸν ἀποκεφαλίσῃ, τῷ παρήγγειλε νὰ εἴπῃ τὸν Βεζύρην, ὅτι αὐτὸς μὲν κατατομεῖται ἀδίκως, ἐκεῖνος δὲ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν κατατομηθήσεται δικαίως· ταύτην τὴν τραγικὴν σκηνὴν καὶ παρά τοῦ Ῥήγα, καὶ παρά τινος θεράποντος τοῦ ἡγεμόνος παρευρεθέντος εἰς τὴν ἀποκεφάλισιν ἤκουσε πολλάκις ὁ Περρραιβός.

Ἡ φυγὴ τῶν Τούρκων ὠδήγησε τοὺς ἄρχοντας τοῦ Βουκουρεστίου νὰ προσκαλέσωσιν ἀνυπερθέτως τὰ ῥωσικὰ ὄπλα πρὸς ἀσφάλειαν τοῦ τόπου· διαλυθείσης οὖν τῆς ὀθωμανικῆς ἀρχῆς μετὰ τὴν ἀφίξιν τῶν Ῥώσων, ἔπαυσαν ἐξ ἀνάγκης καὶ οἱ ὑπάλληλοι αὐτῆς· ὅθεν ἐπανῆλθε καὶ ὁ Ῥήγας εἰς Βουκουρέστιον, ἀλλὰ δὲν ἐφαντάσθη νὰ φροντίσῃ πλέον διὰ πολιτικὴν ὑπηρεσίαν, περιορισθεὶς ἀνυπερθέτως εἰς τὸν σκοπὸν του, καταγινόμενος δηλαδὴ εἰς τὸ πολύπονον ἔργον τῶν γεωγραφικῶν χαρτῶν, καὶ συμβουλευόμενος μετὰ τοῦ σοφοῦ Κανταρτζῆ περὶ ὑψηλοτέρων πράξεων.

Ὁ δὲ Πασβάνογλους μαθὼν τὴν δραπέτευσιν καὶ θάνατον ἐνταύτῳ τοῦ ζητοῦντος τὴν ψυχὴν αὐτοῦ Μαυρογένους, εὐγνωμονῶν ἀφ' ἐτέρου πρὸς τὸν σωτῆρά του, ἔσπευσε προθύμως ἐκ Βιδινίου εἰς Βουκουρέστιον, ἵνα προσφέρῃ αὐτῷ τὰς ἀνηκούσας εὐχαριστήσεις, συνοδευόμενος καὶ μετὰ πλουσίων δωρεῶν. Ἴδὼν αὐτὸν ὁ Ῥήγας εὐγνώμονα, προικισμένον μὲ εὐφυΐαν, φρόνησιν, καὶ αἰσθήματα ὀπωσοῦν διαφορετικὰ τῶν ἄλλων Ὀθωμανῶν, ἐνέκρινε νὰ τὸν

ἀποσπίαση, εἰ δυνατόν, ἀπὸ τῆς σουλτανικῆς κυριαρχίας, καὶ τὸν ἐλκύσῃ μεθ' ἑαυτοῦ, ἀναγκάσιον ὄντα τὰ μέγιστα εἰς τοὺς σκοπούς του· ἰδοὺ δὲ ἐν συντόμῳ ἡ πρώτη πρὸς αὐτὸν ὁμιλία του.

« Ἐὰν ἐγὼ, Βεΐ, ἔσωσα τὴν ζωὴν σου ἀπὸ τὸν θάνατον, τοῦτο ἦτο χρέος μου, διότι δοξάζω ὅτι ἓνας Θεὸς ἔπλασεν ὅλον τὸν κόσμον, ὥστε ὅλοι εἴμεθα πλάσματα καὶ τέκνα ἑνὸς πατρὸς, καὶ ἐπομένως ἀδελφοί· φέρω ὡς παράδειγμα τὸ ἐξῆς· ὅταν εἷς πατὴρ γεννήσῃ καθ' ὑπόθεσιν πολλοὺς υἱοὺς, καὶ ὁ μὲν ἐξ αὐτῶν γένη δερβίσης, ἄλλος μπεκτασῆς, ἄλλος πασᾶς, ἄλλος οὐλεμᾶς, ἄλλος πραγματευτῆς, ἄλλος ψωμοπώλης, καὶ ἄλλοι μεταχειρισθῶσιν ἄλλα ἐπαγγέλματα, δύνανται οὗτοι ν' ἀρνηθῶσι τὸν πατέρα των, καὶ τὴν ἀδελφосύνην των ἔνεκα τῆς διαφορᾶς τῶν ἐπαγγελμάτων; δικαιοῦνται ἄρα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦτο νὰ ἀποστρέφεται καὶ κατατρέχη ὁ εἰς τὸν ἄλλον; ἐν ᾧ ὁ πατὴρ αὐτῶν ἀγαπᾷ ὅλους ἐπίσης; Ἐὰν σὺ καυχᾶσαι ὅτι ἡ ὀθωμανικὴ πίστις εἶναι καλλιτέρα ἀφ' ὅλας τὰς ἄλλας, καὶ ἐγὼ πάλιν φρονῶ ὅτι ἡ ἰδική μου ὑπερβαίνει ὅλας, κατὰ τοῦτο σφάλλομεν καὶ οἱ δύο φιλονεικοῦντες, διότι ὁ Θεὸς, ὡς κοινὸς πατήρ, μᾶς διατάττει νὰ ἡμεθα εἰλικρινεῖς, δίκαιοι, φιλόθρωποι, νὰ ἀγαπῶμεν τοὺς ὑπηκόους καὶ νὰ μὴ καταδικάζωμεν αὐτοὺς ἀνόμως ὡς τὰ ἄλογα ζῶα· καθ' ὅσον δὲ ἀφορᾷ εἰς τὰ θρησκευτικὰ, ἡμεῖς δὲν ἔχομεν ἐξουσίαν νὰ ἐξετάζωμεν, καὶ διαφιλονεικῶμεν ὅσα ἀνήκουν εἰς τὸν Θεόν· ἡμεῖς οὔτε εἶδομεν, οὔτε ἠκούσαμεν, οὔτε εἰς κἀνὲν βιβλίον εὔρομεν γεγραμμένον, ὅτι ὁ Θεὸς ἐπαίδευσε τὸν δεῖνα διότι ἦτο Τοῦρκος, ἢ τὸν δεῖνα διότι ἦτο χριστιανὸς, ἢ τὸν δεῖνα διότι ἦτον ἡλιοσεληνολάτρης, κ. τ. λ.

βλέπομεν ὁμῶς, καὶ ἀκούομεν, καὶ εἰς τὰ βιβλία εὐρίσκομεν γεγραμμένον, ὅτι ὁ Θεὸς ἐπαιδεύσει, καὶ παιδεύει πάντοτε τοὺς τυραννοῦντας τὸ πλάσμα του, τοὺς ἀδελφούς των.»

Βαθεῖαν ἐντύπωσιν καὶ ἐνθουσιασμὸν ἐπροξένησεν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Ὀθωμανοῦ ἢ ἀνωτέρω ὁμιλία, ὥστε ἄνευ τινὸς ἀντιλογίας ἢ ὑπονοίας ἐπαρακάλεσε τὸν Ῥήγαν νὰ συμβουλευσῇ καὶ ὁδηγήσῃ αὐτὸν εἰς ὅ,τι τὸν γνωρίζει ἱκανόν, καὶ ὠφέλιμον εἰς τὸν κόσμον, ἐπειδὴ ἀπεφάσισε νὰ τὸν σέβεται καὶ ὑπακούῃ εἰς τὸ ἐξῆς ὡς πατέρα του. Ἡ τοιαύτη ἀλλοίωσις τοῦ Ὀθωμανοῦ ἐνεθάρρυνε τὸν Ῥήγαν νὰ τῷ ἐξηγήσῃ ὑψηλοτέρας ἰδέας, ὡς ἐξῆς. « Ἀφ' οὗ, φίλε μου, ἐπίσθης εἰς ὅσα εἰλικρινῶς σοι εἶπα, ὀφείλω νὰ σοι δείξω καὶ τὸν τρόπον διὰ νὰ τὰ ἐνεργήσῃς, καὶ μάλιστα διότι σε βλέπω ἄξιον, καὶ πρόθυμον εἰς τὸ καλόν· εἶναι λοιπὸν χρεῖα νὰ δράξῃς τὰ ὄπλα, καὶ παιδεύσῃς αὐστηρῶς ὅσους Βεΐδες καὶ ἀγάδες γνωρίζεις κακούργους, τόσον εἰς τὸ Βιδίνι, ὅσον καὶ εἰς ἄλλα μέρη, νὰ ἐναγκαλισθῆς δὲ τοὺς καλοὺς Τούρκους, καὶ τοὺς δυστυχεῖς ὑπηκόους· δὲν εἶναι ἀμφιβολία ὅτι ἅμα ἀκούσῃ ὁ Σουλτάνος τὰς πράξεις θά σοι γράψῃ (ἐπειδὴ ἐξέκλινε ἀπὸ τὸν δρόμον τοῦ Θεοῦ καὶ τὰς ἐντολάς τοῦ Κορανίου) κατάρας καὶ ἀπειλάς· σὺ ὁμῶς τὸ πρῶτον κατὰ σοῦ φερμάνι του πέμψον εὐθὺς εἰς ἐμέ, ἐγὼ δὲ θέλω σοι στείλει διὰ τοῦ ἰδίου ταχυδρόμου σχέδιον, καθ' ὃ ὀφείλεις ν' ἀπαντήσῃς δικαιολογῶν τὰς πράξεις σου. Μὴ σε φοβίσωσι, φίλε μου, αἱ ἀπειλαί, καὶ τὰ στρατεύματα τῶν παρανόμων τυράννων· σὺ ἔχεις βοηθὸν τὸν Θεόν, ὅστις ἀκούει καθ' ἡμέραν τοὺς στεναγμοὺς, καὶ τὰ δάκρυα τόσων μυριάδων ἀνθρώπων, καὶ δὲν ἀφίνει ποτὲ ἀ-

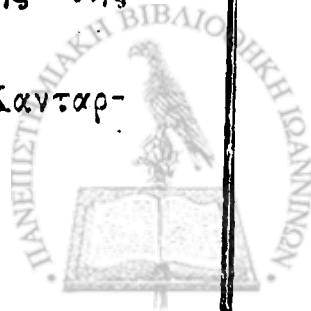

τίμωρήτους τούς κακούργους· ὅθεν ὅταν ἕνας ἡγεμῶν ἀποφασίσῃ νὰ ἐλευθερώσῃ τὰ πλάσματα τοῦ Θεοῦ ἀπὸ ἕνα ἄθεον τύραννον, τότε ὁ Θεὸς εἶναι μαζί του, καὶ ὅταν ὁ Θεὸς μετ' αὐτοῦ, ποῖον ἄλλον φοβεῖται πλέον; εἴξευρε, φίλε μου, ὅτι πᾶς κακοῦργος εἶναι δειλὸς, ἐπειδὴ ὁ καθρέπτης τῶν κακουργημάτων του καὶ ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ παρίστανται νυχθημερὸν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του, καὶ ἀφαιροῦσιν ἀπ' αὐτοῦ πᾶσαν ἐλπίδα σωτηρίας. Τοιαῦτα παραδείγματα καὶ τὸν παλαιὸν καιρὸν, καὶ τώρα ἔγειναν καὶ γίνονται πολλὰ, καὶ μάλιστα τὰ σημερινὰ τῆς Γαλιίας.»

Δεχθεῖς προθύμως καὶ μετ' ἐνθουσιασμοῦ ὁ Πασβάνογλους τὰς συμβουλὰς καὶ ὁδηγίας τοῦ Ῥήγα ἐκφρασθεῖσας μάλιστα τουρκιστὶ καὶ μὲ ἔμφασιν, ἐπανῆλθεν εἰς τὸ Βιδίνι, ὅπου δὲν ἐβράδυνε νὰ τὰς πραγματοποιήσῃ προθύμως, ὁδηγούμενος πάντοτε ὑπὸ τῶν ἐγγράφων σχεδίων τοῦ φίλου του, ὡς πασίγνωστοί εἰσιν αἱ ἀνδραγαθίαι του κατὰ τοῦ Σουλτάνου καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ῥήγα.

Κατὰ τὸ 1793 ἔτος ἀφίχθη ὁ Περραϊβὸς εἰς Βουκουρέστιον ἐπὶ σκοπῶ νὰ εὔρῃ πόρον ζωῆς· ἀκούσας τὸ ὄνομα τοῦ Ῥήγα εὐφημούμενον ἔσπευσε νὰ λάβῃ τὴν γνωριμίαν του, συμπατριώτου μάλιστα ὄντος· ἐν τῇ πρώτῃ δὲ ἐπισκέψει ἠξιώθη φιλόφρονος ὑποδοχῆς, ἥτις ἠρέθισεν αὐτὸν νὰ ἐπιθυμῇ συνεχῆ συνέντευξιν καὶ οἰκειότητα. Αἱ ὑπὲρ τοῦ ἔθνους ἰεραὶ συμβουλαὶ καὶ παραινέσεις του ἐνέπνευσαν ἱκανὸν ἐνθουσιασμὸν εἰς τὴν ψυχὴν του, ὁμοίως καὶ αἱ σοφαὶ κατηχήσεις τοῦ προμνησθέντος Κανταρτζῆ, πρὸς ὃν ὁ ἴδιος τὸν ἐσύστησεν (α), ὥστε ἀπ' ἐκείνης τῆς

(α) Κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν συνέγραψέ τι ποίημα ὁ Κανταρ-

ώρας ἀπέφρασε νὰ συναγωνισθῆ, καὶ συγκινδυνεύσῃ ὑπὲρ πατρίδος εἰκοσαετῆς ὧν τὴν ἡλικίαν· προθυμοποιούμενος ὁ Ῥήγας νὰ ἐκδώσῃ τὰ συγγράμματά του, κυρίως δὲ νὰ πραγματοποιήσῃ καὶ τοὺς ὑπὲρ πατρίδος σκοποὺς του ὑπῆγεν εἰς Βιένναν τῆς Αὐστρίας, ὅπου, εὐρῶν πολλοὺς ὁμογενεῖς ἐμπόρους καὶ διαφόρους νέους σπουδάζοντας ἐπιστήμας, διεκοίνωσεν αὐτοῖς τὰς πατριωτικὰς του ιδέ-
ας, ἐνθουσίασαν ὅμως αὐτοὺς σφόδρα δύο θούριοι ὕμνοι, ὧν, καίπερ ἀτελῶν ὄντων, καταχωρίζονται ἐνταῦθα τεμάχια
τινα, ὅσα δηλαδὴ διετηρήθησαν ἐν τῇ μνήμῃ του· καὶ ἐκ
μὲν τοῦ πρώτου ἄσματος σώζονται ὑπὲρ τὰ δύο τρίτα, ἐκ
δὲ τοῦ δευτέρου μόνον παράγραφοι τέσσαρες.

ΙΔΟΥ ΤΑ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ.

ΘΟΥΡΙΟΣ ΥΜΝΟΣ

ΗΓΟΙ ΟΡΜΗΤΙΚΟΝ ἈΣΜΑ.

(Εἰς τὸν ἦχον)

Μιὰ προσταγὴ μεγάλη.

—000—

Ὡς πότε παλληκάρια νὰ ζῶμεν ἑστὰ στενὰ,
Μονάχοι ἑστὴν λιοντάρια ἑσταῖς ράχαις ἑστὰ βουνά;
Σπηλαιῖς νὰ κατοικῶμεν, νὰ βλέπωμεν κλαδί,·
Νὰ φεύγωμ' ἀπ' τὸν κόσμον γιὰ τὴν πικρὴ σκλαβιά;
Νὰ χάνωμεν ἀδέλφια, πατρίδα καὶ γονεῖς,
Τοὺς φίλους, τὰ παιδιὰ μας, κί' ὄλους τοὺς συγγενεῖς;
Καλλίτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωὴ,
Ἡρὰ σαράντα χρόνους σκλαβιά καὶ φυλακή·

τῆς φέρων τὸν ἐξῆς τίτλον· τί ἐστὶ σοφός, ἡμιμα-
θὴς καὶ ἀμαθὴς· ἀγνοῶ ἂν ἐδημοσιεύθῃ διὰ τοῦ τύπου.

Τί σ' ὠφελεῖ κιὰν ζήσης, καὶ ἦσαι ἔτι σκλαβιά·
Στοχάσου πῶς σε φαίνουν καθ' ὥραν ἔτι φωτιά·
Βεζύρης, δραγουμάνος, ἀφέντης κιὰν σταθῆς,
Ὁ τύραννος ἀδίκως σέ κάνει νὰ χαθῆς·
Δουλεύεις ὅλημέρα εἰς ὅ,τι κι' ἄν σοι πῆ,
Κι' αὐτὸς πασχίζει πάλιν τὸ αἷμά σου νὰ πιῆ.
Ὁ Σοῦτζος, κι' ὁ Μουρούζης, Πετράκης, Σκαναβῆς.
Γκίκας καὶ Μαυρογένης καθρέπτῃς εἶν' νὰ ἰδῆς.
Ἄνδρεῖοι καπετάνοι, παπάδες, λαϊκοὶ,
Ἐσκοτώθησαν κι' ἀγάδες μὲ ἄδικον σπαθί·
Κι' ἀμέτρητ' ἄλλοι τόσοι καὶ Τοῦρκοι καὶ Ῥωμιοί,
Ζωὴν καὶ πλοῦτον χάνουν χωρὶς κάμμιά ἄφορμῃ,
Ἐλάτε μ' ἓνα ζῆλον ἔς τούτον τὸν καιρὸν,
Νὰ κάμωμεν τὸν ὄρκον ἐπάνω ἔς τὸν σταυρὸν,
Σᾶς κράζει ἡ πατρίδα, σᾶς θέλει, σᾶς πονεῖ,
Ζητᾷ τὴν συνδρομὴν σας μὲ μητρικὴ φωνή·
Συμβούλους προκομμένους μὲ πατριωτισμὸν,
Νὰ βάλωμεν εἰς ὅλα νὰ δίδουν ὀρισμὸν·
Ὁ νόμος ἴσῃς ὁ πρῶτος καὶ ὁ μόνος ὁδηγὸς,
Καὶ τῆς πατρίδος ἓνας νὰ γένη ἀρχηγός·
Γιατὶ κ' ἡ ἀναρχία ὁμοιάζει τὴν σκλαβιά,
Νὰ ζῶμ' ὡσὰν θηρία εἶν' πλὴν σκληρὴ φωτιά·
Καὶ τότε μὲ τὰ χέρια ψηλὰ εἰς τὸν οὐρανὸν
Ἄς ποῦμ' ἀπ' τὴν καρδιά μας ἑτοῦτα ἔς τὸν Θεόν·

Ἄρκος κατὰ τῆς τυραννίας καὶ ἀναρχίας.

« Ὁ βασιλεῦ τοῦ κόσμου, ὀρκίζομαι ἔς Σέ
Ἐστὴν γνώμην τῶν τυράννων νὰ μὴν ἐλθῶ ποτε,
Μήτε νὰ τοὺς δουλεύσω, μήτε νὰ πλανηθῶ,
Εἰς τὰ ταξίμιατά τους νὰ μὴ παραδοθῶ.

Ἐν ὄσω ζῶ ἔστον κόσμον ὁ μόνος μου σκοπός
Γιὰ νὰ τοὺς ἀφχνίσω θὰ νᾶναι σταθερός.
Πιστὸς εἰς τὴν πατρίδα συντρίβω τὸν ζυγόν,
Ἀχώριστος νὰ ἦμαι ἀπὸ τὸν στρατηγόν.
Κι' ἂν παραβῶ τὸν ὄρκον, ν' ἀστράψ' ὁ οὐρανός,
Καὶ νὰ μὲ κατακάψῃ νὰ γένω ἔσαν καπνός.»

Τέλος τοῦ ὄρκου.

Ἐς ἀνατολὴ καὶ δύσει καὶ νότον καὶ βοριᾶ,
Γιὰ τὴν πατρίδα ὅλοι νᾶχωμεν μιὰ καρδιά·
Ἐστὴν πίστιν του καθένας ἐλεύθερος νὰ ζῆ,
Στὴν δόξην τοῦ πολέμου νὰ τρέξωμεν μαζί,
Ὅσ' ἀπ' τὴν τυραννίαν πῆγαν ἔστὴν ξενιτειᾶ,
Ἐστὸν τόπον τῶν καθένας ἄς ἔλθῃ τώρα πιά.
Ἡ Ρούμελη τοὺς κράζει μ' ἀγκάλας ἀνοικτάς,
Τοὺς δίδει βιὸ καὶ τόπους, ἀξίας καὶ τιμάς·
Ὡς πὸτ' ὀφφικιάλος ἔς ἐξένους βασιλεῖς,
Ἐλα νὰ γένῃς στύλος ἰδικῆς σου τῆς φυλῆς·
Κάλλιο γιὰ τὴν πατρίδα κἀνένας νὰ χαθῆ,
ἢ νὰ κρεμάσῃ φοῦντα γιὰ ξένον ἔστὸ σπαθί·
Καὶ ὅσοι προσκυνήσουν, δὲν εἶναι πλιὸ ἐχθροί,
Ἀδέλφια μας θὰ γένουν, ἄς ἦναι κ' ἔθνικοι,
Μὰ ὅσοι θὰ τολμήσουν ἀντίκρου νὰ σταθοῦν,
Ἐκεῖνοι καὶ ἰδιοί μας, ἂν ἦναι, ἄς χαθοῦν·
Τί στέκει Πασβαντζόγλου, τόσον ἐκστατικός;
Τινάξου ἔστὸ Μπαλκάνι (α) φώλιασε ἔσαν ἀετός·
Τοὺς μπούφους καὶ κοράκους καθόλου μὴ ψηφᾶς,
Μὲ τὸν ῥαγιᾶ ἐνώσου, ἂν θέλῃς νὰ νικᾶς·

(α) Τὸ ὄρος Δίμος.

Σιλίστρα καὶ Βραΐλα, Σμαῆλι καὶ Κυλί,
Βενδέρι καὶ Χοτῆγι (α) ἐσένα προσκαλεῖ,
Στρατεύματά σου στεῖλε, κ' ἐκεῖνοι προσκυνοῦν,
Γιατὶ ἔστην τυραννίαν νὰ ζήσουν δὲν ἔμποροῦν
Βουλγάροι, κ' Ἀρβανῖται, Ἀρμένοι, καὶ Ῥωμιοί,
Αράπηδες καὶ Ἄσπροι μὲ μιὰ κοινὴ ὄρμη,
Γιὰ τὴν ἐλευθερίαν νὰ ζώσωμεν σπαθί,
Πῶς εἴμεσθ' ἀνδρειωμένοι παντοῦ νὰ ἔακουσθῆ·
Σουλιῶται καὶ Μανιάται, λιοντάρια ἔακουστά,
Ὡς πότε ἔσταις σπηλαιῖς σας κοιμᾶστε σφαλιστά;
Μαυροβουνιοῦ καπλάνια, Ὀλύμπου σταυραετοί,
Κι' Ἀγράφων τὰ ξεφτέρια γενῆτε μιὰ ψυχὴ·
Σπετσῶν, Ψαρῶν καὶ Ὑδρας, θαλασσινὰ πικυλιά,
Ὁ νόμος σᾶς προστάζει νὰ βάλετε φωτιὰ,
Νὰ κάψτε τὴν ἀρμάδα τοῦ καπετὰν Πασιᾶ,
Νὰ ἔμπητε εἰς τὴν Πόλιν, κ' εἰς τὴν ἀγίαν Σοφιά.
Καὶ ὅσοι τοῦ πελάγου τὴν τέχνην ἀγροικοῦν,
Ἐδῶ ἅς τρέξουν ὅλοι τυράννους νὰ νικοῦν·
Μ' ἐμᾶς καὶ σεῖς Μιχτέζοι γενῆτ' ἓνα κορμί,
Κατὰ τῆς τυραννίας ριχθῆτε μὲ ὄρμη·
Τοῦ Μισιριοῦ (β) ἀσλάνια γιὰ πρώτη σας δουλειά,
Δικόν σας ἓναν βέην κάμετε βασιλιά·
Χαράτζι τῆς Αἰγύπτου ἔστην Πόλ' ἅς μὴ φανῆ,
Γιὰ νὰ ψοφήσ' ὁ λύκος, ὅπου σᾶς τυρανεῖ.

(β) Ὅλα ταῦτα ἦσαν φρούρια ὀθωμανικά.

(β) Ἡ Αἴγυπτος, κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, ἐδιοικεῖτο ὑπὸ
διαφόρων τοπαρχῶν (βέηδων)· διὸ καὶ ἡ ἀλληλομαχία περὶ
πρωτοκαθεδρίας ὑπῆργεν εἰς αὐτοὺς συνεχῆς.

Καὶ σὺ 'ποῦ 'στὸ Χαλέπι (α) ἐλεύθερα φρονεῖς
Παῖσᾶ, καιρὸν μὴ χάνης 'στὸν κάμπου νὰ φανῆς·
Μὲ τὰ στρατεύματά σου εὐθὺς νὰ σηκιοθῆς,
'Στῆς Πόλις τὰ φερμάνια ποτὲ νὰ μὴ δοθῆς·
Ποτὲ μὴ στοχασθῆτε πῶς εἶναι δυνατὸς,
Καρδιοκτυπᾶ καὶ τρέμει σὰν τὸ λαγὼ κ' αὐτός·
Τρακόσιοι Γκιρτζιαλῆδες τὸν ἔκαμαν νὰ διῆ,
Πῶς δὲν ἔμπορεῖ μὲ τόπια ἔμπροστάτους νὰ εὐγῆ·
Λοιπὸν γιατί ἀργεῖτε, τί στέκεσθε νεκροί;
Ξυπνήσατε μὴν ἦσθε ἐνάντιοι κ' ἐχθροί·
Πῶς οἱ προπάτορές μας ὤρμοῦσαν 'σὰν θηριᾶ,
Γιὰ τὴν ἐλευθερίαν ἔπηδοῦσαν 'στὴ φωτιά;
'Ἐτσι κ' ἡμεῖς ἀδέλφια, ν' ἀρπάξωμεν γιὰ μιὰ
Τ' ἄρματα, καὶ νὰ βγοῦμεν ἀπ' τὴν πικρὴ σκλαβιά·
Νὰ σφάξωμεν τοὺς λύκους, 'ποῦ τὸν ζυγὸν βαστοῦν,
Καὶ χριστιανοὺς καὶ τούρκους σκληρὰ τοὺς τυραννοῦν·
Στριᾶς καὶ τοῦ πελάγου νὰ λάμψη ὁ σταυρός.
Κ' εἰς τὴν δικαιοσύνην νὰ σκύψη ὁ ἐχθρός.
'Ο κόσμος νὰ γλυτώσῃ ἀπ' αὐτὴν τὴν πληγὴν,
Κ' ἐλεύθεροι νὰ ζῶμεν, ἀδέλφια, εἰς τὴν γῆν.

Ἐκ τοῦ δευτέρου ἄσματος.
"Ὅλα τὰ ἔθνη πολεμοῦν,
Κ' εἰς τοὺς τυράννους τῶν ὀρμοῦν,
'Ἐκδίκησιν γυρεύουν,
Καὶ τοὺς ἐξολοθρεύουν,
Καὶ τρέχουν γιὰ τὴν δόξαν,
Μὲ χαρὰν 'στὴ φωτιά·

(β) Εἶχε κινήσει ὄπλα καὶ οὗτος κατὰ τοῦ Σουλτάνου.

Ὁ Λεωνίδας ποῦ νὰ ζῆ,
Μὲ τοὺς τρακόσιους του μαζί,
Νὰ ἰδῆ τὸν Σπαρτιάτη,
Πῶς ῥίχνεται ἴσ' ἀν ἄτι
Πρὸς δόξαν τῆς πατρίδος
Μὲ χαρὰν ἔστη φωτιά;
Αὐτοὺς ποῦ ἔβλεπετ' ἀντικρὺ,
Εἶναι δουδρῦμηδες χονδροί.
Μιὰ ὥρα δὲν προσμένουν,
Χωρὶς καφὲ ἔπεθαίνουν,
Ἐστὴ φωτιά βρὲ παιδιὰ.
Δουδρῦμικα πλατυὰ φοροῦν.
Χωρὶς πιλάφι δὲν ἔμποροῦν
Τὴν πίστιν μας ὑβρίζουν,
Καὶ μᾶς καταξυλίζουν,
Ἐστὴ φωτιά βρὲ παιδιὰ.

Ἡ ἀτέλεια τῶν ἀνωτέρω δύο ἀσμάτων, ὡς προείρηται, προέκυψεν ἐκ τῆς ἀπωλείας τῶν σωθέντων ἐν Τερφέστη πρωτότυπων, ὡς ἀκολούθως.

Κατὰ τὸ 1811 ἔτος ἐν στρατιωτικῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς Γαλλίας διατελῶν ὁ Περραϊδὸς εἰς Κέρκυραν, διετάχθη ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου (Δονζελώτ) νὰ διαβιβασθῆ εἰς Πάργαν, καὶ τακτοποιήσῃ τὰς ἐκεῖ μεθορίας ἑλληνικὰς φρουρὰς ἀνηκούσας εἰς τὸ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν του σύνταγμα (χιλιάρχια ν τότε καλούμενον)· συνέπεσε ν' ἀπαντήσῃ εἰς τὸν πλοῦν του μεταξὺ Συβότων καὶ Λευκίμνης, δύο ἀγγλικὰς πολεμικὰς λέμβους, κεκρυμμένας οὔσας ἐν τινὶ παραθαλασσίῳ σπηλαίῳ ἐκτὸς τῶν Συβότων· καίπερ ἀντικρούσας τὴν κατ' αὐτοῦ ὁρμὴν τῶν ἐχθρῶν, ἠναγκάσθη νὰ ἐνδώσῃ ἕνεκα τῆς συμπλεύσεως συζύγου

του, καὶ τοῦ τραυματισθέντος ἑνδεκαμηνιαίου καὶ πρωτοτόκου υἱοῦ του· οἱ δὲ νικηταὶ ἐσφετερίσθησαν τὰ τε ὄπλα καὶ ἔγγραφα, ἅπαντα ἐπίσημά τε καὶ ἰδιαίτερα, διετηρήθησαν δὲ μερικὰ εἰς τὴν ἐν Κερκύρα οἰκίαν του, ἀλλὰ κατὰ τὸ 1825 εὑρισκόμενοι εἰς Ἀμφισσαν διάφοροι συνοπλαρχηγοὶ διετάχθημεν ἅπαντες παρὰ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως νὰ κινηθῶμεν κατὰ τῶν ἐν Πελοποννήσῳ ἀνταρτῶν. Ἀφήσας λοιπὸν τὸ δισσάκκιόν του ἐν Ἀμφίσσῃ διεβιβάσθη εἰς Πελοπόννησον, ἀλλ' ἐπὶ τῆς διαρκείας τῶν τοιούτων ἀλληλομαχιῶν, εὐρόντες εὐκαιρίαν οἱ Τοῦρκοι ἐκυρίευσαν τὴν Ἀμφισσαν, ὅπου πολλοὺς ἐθυσίασαν, οὐκ ὀλίγα δὲ γυναικόπαιδα ἠχμάλωτισαν, ἐνταῦθα ἐλαφυραγωγῆθη καὶ τὸ ὀλιγότιμον δισσάκκιον, φέρον τὸ ὑποκάμισον καὶ τὰ προμνησθέντα ἔγγραφα τοῦ Περραϊβοῦ, ὧν ἡ ἀπώλεια καταδασανίζει ἤδη τὸ ἀσθενὲς μνημονικόν του.

Οὔτε τὸν Ῥήγαν οὔτε τοὺς συνεταίρους του ἐλάνθανεν ἡ πολέμιος ἀστυνομία τῆς Αὐστρίας κατὰ τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας· ὅθεν διὰ ν' ἀποφύγῃ τὴν καταδρομὴν τῆς, ὄφειλον νὰ συνδεθῶσι σφιγκτότατα μετ' ἀλλήλων διὰ τοῦ ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ὄρκου, διατηροῦντες ἐχεμυθίαν καὶ μυστικὴν ἔκδοσιν τῶν ἀναγκαίων ἐγγράφων ἐκ τῶν ποιημάτων· διὸ ὁ μὲν Γεωγραφικὸς χάρτης, ὁ Δόμος τοῦ Ἀνυχάρσιδος, ἡ Φυσικὴ (α) καὶ ὁ Τρίπους ἐξεδόθησαν ἐλευθέρως, τὰ

(α) Ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Ἀθηνῶν εὑρέθη μόνον ἡ Φυσικὴ, φέρουσα τὸν ἐξῆς τίτλον· Φυσικῆς ἀπάνθισμα διὰ τοὺς ἀγγίλους καὶ φιλομαθεῖς Ἕλληνας, ἐκ τῆς Γερμανικῆς καὶ Γαλλικῆς·

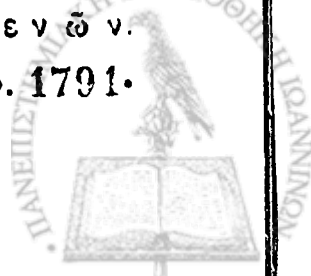

δὲ ἄσματα, ποίημά τι, στρατιωτικὸν ἐγκόλπιον
καλούμενον, καὶ τινες προσωρινοὶ πολιτικοὶ
καὶ ἠρισμοὶ, ἐτυπώθησαν τὴν νύκτα ἐν ἄκρα μυσικότητι
καὶ προσοχῇ, ἐξ ὧν ἐσάλητάν τινα κρυφίως εἰς διάφορα μέ-
ρη τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἐχρησίμευον εἰς προ-
κατήχησιν μόνον καὶ ἐνθουσιασμόν, οὐχὶ δὲ καὶ εἰς ἀνίκη-
σιν ἐθνικῆς ἐλευθερίας. ὅθεν, διὰ νὰ πραγματοποιηθῇ ὁ μέ-
γας οὗτος σκοπός, ἦτον ἀνάγκη μεγάλη νὰ εὔρεθῇ καὶ
ἰσχυρὸς βοηθός. Τοιοῦτος γοῦν κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν,
καὶ μετ' οὗτα φρονήματα δὲν ὑπῆρχεν ἢ ἡ Γαλλία· μὴ
δυνάμενος, ἢ μὴ ἐμπιστευόμενος ἴσως ὁ Ῥήγας νὰ κερ-
δίσει δι' ἄλλου μέσου τὴν συμπάθειαν τῆς Γαλλίας πρὸς
τὴν Ἑλλάδα, μετεχειρίσθη τὸ ἐξῆς ἐπιπόνημα· ἐφρόντι-
σεν ἐγκαίρως νὰ λάβῃ τεμάχιόν τι ῥίζης ἕκ τινος δα-
φνοδένδρου κειμένου πλησίον τῶν ἐρειπίων τοῦ εἰς τὰ
Θεσσαλικά Τέμπη καὶ πρὸς τὰς ὄχθας τοῦ Πηνειοῦ πο-
ταμοῦ ὑπὲρξαντος νεκροῦ τοῦ Ἀπόλλωνος. Τοῦτο λαβὼν
καὶ δι' ἐπιτηδείου τεχνίτου κατασκευάσας ἐξ αὐτοῦ κομ-
ψὴν ταμβακοθήκην ἔπεμψεν αὐτὴν δῶρον πρὸς τὸν ἐν
Ἰταλία στρατάρχην τότε καὶ τροπαιοφόρον Ναπολέοντα
τὸν πρῶτον, ἐξιστορήσας σύναμα καὶ τὴν καταγωγὴν
τοῦ εἶδους τῆς ταμβακοθήκης.

Τοιαύτη νεοφανὴς καὶ περίεργος προσφορὰ ἐφάνη εὐά-
ρεστος εἰς τὸν ἥρωα, ὅθεν καὶ ἡ ἀπάντησις ἐγένετο εὐνοϊκὴ
καὶ ἀρμοδίᾳ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ Ῥήγα, ἔστις, δραξάμενος

διαλέκτου ἐρανισθὲν παρὰ τοῦ Ῥήγα Βε-
λεστίην ληΰστ' ἀλόῦ, οὗτινος ἀναλώμασιν
ἐξεδόθη πρὸς ὠφέλειαν τῶν ὁμογενῶν.
Ἐπιβλέψατε τῆς συλλογῆς τοῦ εὐγενοῦς Πράττηερ. 1791.

τσιαύτης ἐπιθυμητῆς εὐκαιρίας, ἐξιστόρησεν ἐπομένως τὴν ἔλσεινὴν τῆς Ἑλλάδος κατάστασιν, καὶ θερμὴν αὐτῆς ἰκεσίαν πρὸς τὴν ἀδελφὴν Γαλλίαν, αἰτούσης παρ' αὐτῆς μετὰ δακρύων τὴν συντριβὴν τῶν πολυχρονίων ἀλύσων τῆς. Ἡ συμπάθεια καὶ μεγαλοφροσύνη, πιθανὸν δὲ καὶ πολιτικὸν τι συμφέρον τοῦ ἥρωος, τὸν ἔδειξαν εὐδιάθετον πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ἣ δὲ τοιαύτη τοῦ Ναπολέοντος εὐδιαθεσία ἐνέπνευσεν εἰς τὸν Ῥήγαν ἤχρηστὰς ἐλπίδας ὑπὲρ τῆς πατρίδος του, αἱ δ' ἐλπίδες αὗται ἐνισχύθησαν μετ' ὀλίγον, ὅτε, κυριευθείσης τῆς Βενετίας σὺν παντὶ αὐτῆς τῷ Κράτει, ὁ Ναπολέων ἐμνήσθη τῆς ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ὑποσχέσεώς του, προσκαλέσας ἀνυπερθέτως τὸν Ῥήγαν εἰς Βενετίαν, ὅστις μετὰ τὴν χαροποιὰν ταύτην ἀγγελίαν συνάξας ἅπαντα τὰ συγγράμματά του, καὶ ἐναποθέσας εἰς κιβώτια, τὰ μὲν μυστικοτυπωθέντα ὑποκάτωθεν, τὰ δὲ ἐλευθεροτυπωθέντα ἄνωθεν, προὔπεμψεν ἐσφραγισμένα εἰς Τεργέστην πρὸς τινὰ Ἀντώνιον Κορωνιὸν Χίον, μέλος ὄντα τῆς πατριωτικῆς ἐταιρίας, σύντροφον δὲ εἰς ἐμπορικὸν κατάστημα μετὰ τινος Δημητρίου Οἰκονόμου ἐκ Κοζάνης. Ἀλλ', εὐρεθέντος ἀτυχῶς τοῦ Χίου εἰς τὴν ἀντικρὺ Ἰστροίαν δι' ἐμπορικὰς ὑποθέσεις του, ἔλαβεν ἀντ' αὐτοῦ τὰ κιβώτια, καὶ φάκελλον ὀμοῦ γραμμάτων ὃ σύντροφός του Οἰκονόμος, ὅστις, καί περ ἰδὼν μὴ ἀνήκοντα τὸν φάκελλον, μήτε τὰ κιβώτια εἰς τὴν ἐμπορικὴν συντροφίαν, μὴ σεβασθεὶς διόλου τὸν περὶ γραμμάτων νόμον, ἀπεσφράγισεν τὸν φάκελλον· δυσαρεστηθεὶς δεῶς φαίνεται ἐκ τῶν γεγραμμένων ὑπῆγεν εἰς τινὰ φίλον του μεγάλμπορον Πλασταρᾶν λεγόμενον, ἵνα συμβουλευθῆ μετ' αὐτοῦ περὶ τοῦ πρακτέου, ὃ δὲ Πλασταρᾶς ἰδὼν τὴν παράνομον πρᾶξιν τοῦ Οἰκονόμου τῷ εἶπε τὰ ἑξῆς. « Ὁ

φάκελλος οὔτος, κύριε, κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν δὲν ἀνῆκεν εἰς τὴν ἐμπορικὴν συντροφίαν σας, ἀλλ' εἰς μόνον τὸν Χῆον, διὸ ἔπραξας ἀξιοκατάκριτον ἔγκλημα μὴ σεβασθεὶς τὸν περὶ γραμμάτων νόμον, μολαταῦτα, διὰ ν' ἀποφύγῃς τὴν κατάκρισιν καὶ πᾶν ἐνδεχόμενον μέλλον κακὸν συμβουλεύω σε ν' ἀνασφραγίσῃς αὐθωρεὶ τὸν φάκελλον, καὶ παραδώσῃς αὐτὸν πρὸς ὃν διευθύνεται. » Ἄλλ' ὁ Οἰκονόμος ἄλλα ἐν φρεσὶ κεύθων ἐξώκειλεν εἰς ἀσεβεστέραν πρᾶξιν· δραμῶν γὰρ αὐθόρμητος εἰς τὸν ἐν Τεργέστη Νομάρχην (Βαρῶνον Πετόνκην) παρέδωκεν εἰς χειρὰς τοῦ τόντε φάκελλον καὶ τὰ κιβώτια, οὔτος δὲ ἐφύλαττεν αὐτὰ ἐν πικραβύστῳ, ἕως οὔ συλλάβῃ καὶ τὸν προδοθέντα.

Ἐφθασαν τέλος πάντων εἰς Τεργέστην μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὅ,τε Ῥήγας καὶ Περρραιβὸς, καταλύσαντες εἰς τὸ παρὰ τὸν αἰγιαλὸν Βασιλικὸν πανδοχεῖον· περὶ δὲ τὴν πρώτην ὥραν τῆς νυκτὸς, καθ' ἣν ἐσκόπευεν ὁ Ῥήγας νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸν Πρόξενον τῆς Γαλλίας (Μπρεσσέ) καὶ λάβῃ τὴν προστασίαν καὶ ὑπεράσπισιν τῆς Γαλλίας, δυνάμει μυστικῆς διαταγῆς τοῦ Ναπολέοντος, ἵνα ἀπέλθῃ ἐπομένως μετὰ τοῦ Περρραιβοῦ εἰς Βενετίαν, αἴφνης εἰσῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιον ἀξιωματικὸς τις, ὅστις μετὰ τὸν συνήθη χαιρετισμὸν ἠρώτησε γερμανιστὶ τίς ἐξ ὑμῶν καλεῖται Ῥήγας; ἐγὼ ἀπήντησεν ὁ ἴδιος· ἀμέσως προσκαλέσας δύο στρατιώτας, οὓς ἐπίτηδες εἶχεν ἀφήσει ἐκτὸς τοῦ δωματίου, διέταξεν αὐτοὺς νὰ μὴ συγχωρήσωσιν τινὰ νὰ εἰσέλθῃ, μήτε νὰ ἐξέλθῃ, αὐτὸς δ' ἀνεχώρησεν ἀμέσως. Τοιοῦτον ἀπροσδόκητον καὶ καταπληκτικὸν συμβᾶν προῦξένησεν εἰς τὸν Ῥήγαν αἰσθαντικωτάτην λύπην, ἐπενεγκὸν ἀνυπερέβλητον πρόσκομμα εἰς τοὺς ἐπιθυμητοὺς σκοποὺς τοῦ ὑπὲρ τοῦ ἔθνους.

Ἐπειδὴ ὁ κίνδυνος ἀμφοτέρων ὑπῆρχε πλεον ἀναπό-
δραστος ὑπενθύμισεν ὁ Περραιβὸς τὸν Ῥήγαν νὰ καύ-
σωσι καὶ ἀφανίσωσί τινα μυστικὰ ἔγγραφα τῆς ἐται-
ρίας, πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ κινδύνου πολλῶν ἄλλων ση-
μαντικῶν συνεταίρων, πρὸς τούτοις δὲ καὶ τὴν ἐθνικὴν
σφραγίδα (α). Συναινέσαντος δὲ τοῦ Ῥήγα περὶ τῆς ἀ-
φανίσεως τῶν ἐγγράφων καὶ σφραγίδος, ἔδραμεν ὁ Περ-
ραιβὸς νὰ ἐξαγάγη αὐτὰ ἐκ τοῦ κιβωτίου, ἀλλ' ἰδόντες
οἱ στρατιῶται ἐπετέθησαν κατ' αὐτοῦ μὴ συγχωροῦντες ν' ἀ-
φαιρέση, οὔτε νὰ ψεύσῃ τι σχεδὸν ἐκ τῶν παρακειμέ-
νων ἄνευ ἀνωτέρας διαταγῆς. Ἐπιτήδειος καὶ πολιτικὸς
ὢν ὁ Ῥήγας ἐκολάχευσε τοὺς στρατιώτας χορηγήσας ἐν
ταύτῳ εἰς ἕκαστον ἀνὰ ἓν χρυσοῦν φλωρίον· ἐν τῇ χρονο-
τριβῇ ταύτῃ εὐρῶν εὐκαιρίαν ὁ Περραιβὸς ἔρριψεν ἐκ τῆς
θυρίδος εἰς τὴν θάλασσαν τὰ ἔγγραφα καὶ τὴν σφραγίδα·

(α) Διάφοροι ὁμογενεῖς ἐν Βιέννῃ μεγαλέμποροι, ἐξ Ἡπει-
ρου, Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας καταγόμενοι, μέλη ὄντες τῆς
ἐταιρίας, προθυμοποιούμενοι νὰ συνδράμωσιν ἕκαστος τὸ κατὰ
δύναμιν εἰς τὰς ὑπὲρ ἐλευθερίας χρηματικὰς ἀνάγκας, ἐχο-
ρήγησαν εἰς τὸν Ῥήγαν ἔγγραφα πρὸς τοὺς συγγενεῖς καὶ συν-
τρόφους αὐτῶν. Ταῦτα διεισήρει ὁ Περραιβὸς ἐν τῷ κιβωτίῳ
του μετὰ τῆς Ἐθνικῆς σφραγίδος, ἣτις εἶχε περιφέρειαν ἴ-
σῃν ἐνὶ ταλλήρῳ, ἐν τῷ μέσῳ δὲ αὐτῆς ὑπῆρχον πλαγίως
τρία ῥόπαλα, ἐφ' ἑκάστῳ τούτων τρεῖς σταυροί, εἰς δὲ τὴν
περιφέρειαν τὰ ἐξῆς· ὑ π ἔ ρ π ἰ σ τ ε ω ς , π α τ ρ ἰ δ ο ς ,
ν ὀ μ ω ν κ αὶ ἔ λ ε υ θ ε ρ ἰ α ς . Εἰδοποίησε λοιπὸν τὴν ἐ-
πιούσαν ὁ Περραιβὸς τὸ συμβάν εἰς Βιένναν διὰ ταχυδρο-
μείου εἰς τοὺς συνεταίρους καὶ οὕτως ἀπέφυγον τὸν ἀναπό-
δραστον κίνδυνον οἱ καλοὶ πατριῶται, μὴ εὐρόντων τῶν ἀ-
νακριτῶν δικαιολογημένην λαβὴν καταδιώξεως.

οί δὲ στρατιῶται, εἴτε τῆς δωροδοκίας, εἴτε φυσικῆς συμπαθείας ἔνεκα, δὲν κατεμήνυσαν τὸν Περραιβὸν εἰς τὴν Κυβέρνησιν, ἐν ᾧ πρότερον ἐπητείλουν ἀναφανδὸν τὴν καταδίκην του. Ἦλθε μετ' ὀλίγον καὶ ὁ Νομάρχης συνοδευόμενος ὑπ' ἄλλων ἕξ πολιτικῶν ὑπαλλήλων, ἤρξατο ὁ πρῶτος νὰ ἐρωτᾷ τὸν Ῥήγα νὰ πότεν εἶναι, ποίου ἐπαγγέλματος εἶναι, πόσον καιρὸν καὶ ποῦ διέτριψεν ἐν Αὐστρίᾳ καὶ ποῦ ἤδη σκοπεύει νὰ ὑπάγῃ· ὁ Ῥήγας εἰς ὅλας τὰς ἐρωτήσεις ἀπήντησεν ἐν συντόμῳ, περὶ δὲ τῆς ὁδοιπορίας του εἶπεν, ὅτι διευθύνεται εἰς τὴν πατρίδα του· ὁ Νομάρχης κατὰ πρώτην φοράν δὲν ἐνέκρινε νὰ τὸν ἐξετάσῃ πλειότερον, μήτε τὰ πρὸς τὸν Κορωνιὸν γράμματά του νὰ τῷ φανερώσῃ, ἐν ᾧ ὁ Ῥήγας ἠγνῶει εἰσέτι καὶ τῶν κιβωτίων καὶ τῶν γραμμάτων τὴν κατάσχεσιν. Μετὰ τὴν ἀνάκρισιν ταύτην ἔστρεψαν τὰ ὄμματα καὶ πρὸς τὸν Περραιβὸν, ἀντ' αὐτοῦ δὲ μὴ ὄντος ἐγκρατοῦς τῆς Γερμανικῆς διαλέκτου, ἐν ἑλλείψει πρὸς τούτοις κυβερνητικοῦ διερμηνέως, ἀπήντησεν ὁ Ῥήγας, ὡς ἐξῆς. « Ὁ νέος οὗτος ὑπάρχει Θετταλὸς τὴν Πατρίδα, καὶ ὑπάγει εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῆς Παιδείας νὰ διδαχθῇ τὴν Ἰατρικὴν, ἔλαβον δὲ αὐτὸν, κατὰ σύμπτωσιν, ἐκ Βιέννης ὡς συνοδοιπόρον μέχρι Τεργέστης, καὶ οὐχὶ πλέον· πεισθέντες οἱ ἀνακριταὶ διέταξαν ἀμέσως ὁ μὲν Περραιβὸς νὰ μεταβῇ ἐλεύθερος εἰς ἄλλο δωμάτιον τοῦ πνυδοχείου (α), ὁ δὲ Ῥήγας νὰ μείνῃ εἰς τὸ

(α) Ἡ μετάβασις τοῦ Περραιβοῦ ἔσωσε διάφορα ἔγγραφα τοῦ Ῥήγα προτεθειμένα εἰς τὸ κιβώτιόν του, ἀπὸ τῆς συνεχοῦς μελέτης τῶν ὁποίων διετηρήθησαν εἰς τὴν μνήμην τοῦ ζωηρὰ τὰ ἐνταῦθα καταχωρισθέντα· ἀλλὰ καὶ ταῦτα μετ' ἄλλων διαφόρων ἀφῆρσαν οἱ Ἄγγλοι μετὰ 13 ἔτη, ὡς προεῖρηται.

πρῶτον, καὶ ὑπὸ στρατιωτικὴν φυλακὴν μέχρι δευτέρας βασιλικῆς προσταγῆς· πρὶν δὲ ἐξέλθῃ ὁ Περρραιβὸς τοῦ δωμάτιου τῷ παρήγγειλεν ὁ Ῥήγας τὰ ἐξῆς· «ἅπερ ἐγὼ δὲν ἐπρόλαβον νὰ πράξω, ἐνήργησον σὺ ὅσον τάχιστα· (ἐννοῶν τὴν προστασίαν τοῦ Γάλλου Προξένου) » ὅθεν πορευθεὶς τὴν ἐπαύριον μετὰ τινος ἀξιωματικοῦ Ῥώσου, Ἕλληνας τὸ γένος, Κεφαλλῆνος τὴν πατρίδα, Γαβριὴλ Παλατίνου καλουμένου, διηγῆθη τῷ Προξένῳ τὰ συμβάντα, ἅπερ σφόδρα αὐτὸν ἐτάραξαν καὶ εἰς συμπάθειαν ἐκίνησαν, καὶ μάλιστα ὡς μὴ λαβόντα ἐγκαίρως εἶδησιν τῆς ὑποθέσεως· τὸν δὲ Περρραιβὸν ὡς καταγόμενον (κατὰ τὴν ἐξ ἀνάγκης ἄρνησιν τῆς πρώτης πατρίδος του) ἐκ τῆς Κωμοπόλεως Πάργας (α) ἐδέχθη ὡς πολίτην Γάλλον, ἐπιτρέψας αὐτῷ νὰ φέρῃ ἐπὶ κεφαλῆς καὶ τὸ τρίχρουν σημεῖον τῆς ἐλευθερίας (κοκάρδαν). Μαθὼν ὁ Ῥήγας τὴν ἐπιούσαν τὴν κατάσχεσιν τῶν ποιημάτων του καὶ ἱερογραμμάτων, ἄλλος ἐξ ἄλλου ἔγεινεν· ἐν τῇ τρίτῃ λοιπὸν συνεδριάσει τῶν ἀνακριτῶν ὠμίλησεν ἐκτεταμένως καὶ μὲ ἀτρόμητον χαρακτῆρα τὰ ἐξῆς· «Εὐγενέστατε Νομάρχα καὶ κύριοι ἀνακριταί, ὅσα ποιήματα κατέσχετε, ὅλα εἶναι ἰδικά μου καὶ οὐδενὸς ἄλλου· βεβαιῶ ὑμᾶς ὅτι πρὸ ἐτῶν παρέβλεψα πᾶν ἀτρεμικόν μου συμφέρον ἀφοσιωθεὶς εἰς μόνον τὸ Ἐθνικόν, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ

(α) Δὲν νομίζει νὰ φανῇ ἀξιόμειπτος εἰς τὸν ἀναγνώστην ἡ ἐξ ἀνάγκης ἄρνησις τῆς φυσικῆς του πατρίδος· διότι καὶ ἡ τρισαρνησίαι τοῦ ἀποστόλου Πέτρου ἐσυγχωρήθη παρὰ τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὁ Παῦλος διὰ τε τὴν σωτηρίαν του, καὶ ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς του ἐγένετο Ἰουδαῖος, ἵνα τοὺς Ἰουδαίους κερδίσῃ.

ματαιωθῶσιν αἱ ἐλπίδες τοῦ σκοποῦ μου εἰς μέρη ἐπικίνδυνα καὶ βάρβαρα, ἀπεφάσισα νὰ καταφύγω εἰς Κράτος ἰσχυρὸν, χριστιανικὸν, σοφὸν, φιλόανθρωπον καὶ φιλελληνικὸν (οἷον τὸ αὐστριακὸν), ὅπου συνέγραψα ὅσα ἦσαν ἀναγκαῖα διὰ τὸ ἔθνος μου, χωρὶς νὰ προξενήσω καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς διαμονῆς μου παραμικρὰν ψυχρότητα εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως, ἐκδίδων αὐτὰ μὲ πολλὴν μυστικότητα καὶ προσοχὴν πρὸς ἀποφυγὴν πάσης ἐξωτερικῆς ὑπονοίας· ἀλλ' ἐὰν ἤδη συνέλαβέ με ἡ Κυβέρνησις διὰ προδοσίας, τοῦτο θεωρῶ ὡς τῆς ἐνεστώσης πολιτικῆς συμπεριφορᾶς ἀποτέλεσμα, δὲν δύναμαι ὅμως ἀφ' ἐτέρου νὰ πεισθῶ, ὅτι ὁ φιλόανθρωπος Αὐτοκράτωρ δὲν ἐπιθυμεῖ τὴν ἐλευθερίαν ἐνὸς ἀρχαίου ἐνδόξου Ἐθνους, ἡδῆ δὲ δεινοπαθοῦντος καὶ ἐλεεινολογοῦντος· δὲν ἀγνοεῖ ὅτι οἱ πολυχρόνιοι ἀγῶνες καὶ αἱ θυσίαι τοῦ ὑπῆρξαν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς καὶ δυτικοσωτήριοι· δὲν ἀρνεῖται ὅτι αἱ σοφαὶ γνώσεις τῶν προπατόρων τοῦ ἐφώτισαν ἅπασαν τὴν Εὐρώπην· διὸ τρέφει χρηστὰς ἐλπίδας τὸ ἔθνος μου εἰς τὴν δικαιοσύνην καὶ φιλανθρωπίαν τῆς Μεγαλειότητός του, καὶ πολλῶ μᾶλλον διότι καὶ τὸ Κράτος τοῦ οὐκ ὀλίγους κινδύνους καὶ αἱματοχυσίας ὑπέστη πολλᾶκις ὑπὸ τοῦ βαρβάρου καὶ ἀντιχριστοῦ τυράννου, τοῦ ὑπὸ βαρῶν ζυγῶν καταθλίβοντος ἡδῆ τὸ ἔθνος μου. Εὐχόμενος κἀγὼ νὰ ἴδω τὸ ἔθνος μου ὑπὸ χριστιανικὴν Βασιλείαν ὡφείλον νὰ γράψω ὅσα ὁ ὑπὲρ πατρίδος ζῆλος μὲ ὠδήγει κατὰ τοῦ ἀντιχριστοῦ· ἐὰν ὅμως ὁ θεῖος ἐνθουσιασμός μου παρεξηγηθῆ καὶ ἐπομένως καταδικασθῆ, τοῦτο δὲν μὲ φοβίζει διόλου, οὔτε ὁ θάνατος μὲ τρομάζει, μυριάδες γὰρ ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἐθουσιάσθησαν, οἱ δὲ ἀπόγονοι αὐτῶν ἐπραγματοποίη-

σαν τὴν παραδειγματικὴν διαγωγὴν τῶν προγενεστέρων.»

Ταῦτα καὶ ἔτι πλείονα, ἅπερ ἐξέφυγον τῆς μνήμης μου, ἀκούσαντες οἱ ἀνακριταὶ ἐκινήθησαν εἰς συμπάθειαν, τοῦ δὲ νομάρχου οἱ ὀφθαλμοὶ, ὡς ὑπὸ διαφόρων ἐβεβαιώθη· ἐδάκρυσαν (α), ὥστε κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν διέκοψαν τὰς ἀνακρίσεις, ἐνθαρρύναντες τὸν Ῥήγαν μὲ ἐλπίζομένην συμπάθειαν τοῦ Αὐτοκράτορος.

Μετά τινος ἡμέρας ἔφθασε βασιλικὴ διαταγὴ νὰ συλλάβωσιν ἀμέσως καὶ τὸν Περρραιβὸν, συνωμότην ὄντα καὶ συνέταιρον τῷ Ῥήγῳ, πέμψωσι δ' ἀμφοτέρους εἰς Βιένναν· προσεκάλεσε δ' αὐτὸν διοικητικὸς κλητῆρ νὰ παρουσιασθῆ εἰς τὰς ἀρχάς, οὗτος δ' ἀπήντησεν ὅτι πολίτης ὢν Γάλλος δὲν δύναται νὰ ὑποταχθῆ εἰς ἄλλην ἀρχήν, εἰμὴ ὁπότεν διαταχθῆ ὑπὸ τοῦ Γάλλου προξένου· ἀμέσως λοιπὸν διευθύνθη ὁ κλητῆρ πρὸς τὸν πρόξενον, ὅστις τοῦτον μὲν διέταξε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν θέσιν του, τὸν δὲ Περρραιβὸν ἔπεμψεν εἰς τὴν ἀρχὴν σὺν τῷ ὑπασπιστῇ αὐτοῦ, παραγγείλας αὐτὸν μετὰ τὰς ἀνακρίσεις, νὰ ἐπαναγάγῃ τὸν Περρραιβὸν εἰς τὰ ἴδια· τοῦτο δὲ ἐγένετο ἐπὶ τριῶν κατὰ συνέχειαν ἐξετάσεων· ἀλλ' ἐπὶ τέλους μὴ ἀγνοῶν τὸ καταχθόνιον σύστημα τῆς Αὐστρίας συνεβούλευσεν αὐτὸν ν' ἀναχωρήσῃ ἐκεῖθεν καὶ ὑπάγῃ εἰς Κέρκυραν, ἵνα μῆτι ἀπευκταῖον, ἐν ἀγνοίᾳ αὐτοῦ, πάθῃ ὑπὸ τῆς Αὐστριακῆς Κυβερνήσεως· ἐπραγματοποίησε λοιπὸν ὁ Περρραιβὸς τὴν ὀρθὴν συμβουλήν τοῦ προξένου, ὁ δὲ ἀπόπλους του συνωδεύετο μετὰ ἐγ-

---

(α) Ὁ Νομάρχης ἦν τὸ γένος Οὐγγρος, ἐβάστασε μάλιστα τὴν εἰκόνα τοῦ Ῥήγα εἰς μνήμην, εὐρών αὐτὴν εἰς τὰ κιβώτια.

καρδίων στεναγμῶν καὶ φλογερῶν δακρύων ἕνεκα τῆς ἀποτυχίας τῶν ὑπὲρ πατρίδος συμφερόντων, καὶ τοῦ ἀτομικοῦ κινδύνου τοῦ πρωταγωνιστοῦ αὐτῆς, ὅστις ἅμα διετάχθη νὰ σταλῆ. ὡς κατάδικος εἰς Βιένναν ἐπέπηξε τρεῖς μαχαιρίδιόν τι εἰς τὴν κοιλίαν του, ἵνα ἀπαλλαγῆ τῶν μελλόντων κολαστηρίων· ἀλλ' ἡ μικρότης τοῦ μαχαιριδίου, τὸ πάχος τῆς κοιλίας καὶ ἡ ταχεῖα συνδρομὴ τῶν στρατιωτικῶν φυλάκων ἐμπόδισαν τὴν αὐτοχειρίασίν του (α). Θεραπευθεὶς δὲ μετὰ τινὰς ἡμέρας διὰ φροντίδος τῆς Κυβερνήσεως ἐστάλη εἰς Βιένναν, ὅπου ἐβλήθη ἐν εἰρκτῇ μετ' ἄλλων προφυλακισθέντων συνταίρων· τὰς δὲ ἐν Βιέννῃ γενομένας ἀνακρίσεις καὶ περ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας διαρκεσάσας οὐδεὶς ἠδύνατο λεπτομερῶς γινώσκειν, διόφοροι ὅμως ὁμογενεῖς ἐπληροφοροῦντο ὑπὸ τινῶν σχετικῶν καὶ ἐν τοῖς πολιτικοῖς πράγμασι διατελούντων, ὅτι τόσον ὁ 'Ρήγας ὅσον καὶ οἱ συνεταίροί του ἔδειξαν σταθερὸν καὶ ἀτρόμητον χαρακτήρα, κατὰφρονήσαντες πάντα κίνδυνον ὑπὲρ πατρίδος· ἀλλὰ περιττὸν, νομίζω, νὰ μάθωμεν τὰς ἀπανθρώπους ἐκείνας ἀνακρίσεις, ἀφ' οὔ πασιφανῶς εἶδόμεν τὸ ἀποτέλεσμα, τὴν παράδοσιν δηλαδὴ αὐτῶν εἰς τοὺς αἰμοσαγεῖς ὄνυχας τοῦ Σουλτάνου.

Μαθὼν ὁ Πασόόνογλους τὰ λυπηρὰ συμβάντα τοῦ 'Ρήγα καὶ τὴν τελευταίαν κατ' αὐτοῦ ἀπόφασιν, προκατέλαβεν ὅλας τὰς δημοσίας καὶ στενωποὺς ὁδοὺς καὶ τὸν Ἰστρον μὲ ἐνοπλον δύναμιν, ὅπως σῶσῃ τοῦ κινδύνου τὸν σωτῆρα καὶ ὁδηγόν του· μὴ δυνάμενος λοιπὸν

(α) Μεθ' ἡμέρας ἑπτὰ τῆς ἀποπειρᾶς ἀπέπλευσε καὶ ὁ Πεφραϊδὸς εἰς Κέρκυραν.

ὁ Πασᾶς τοῦ Βελιγραδίου νὰ διαβιάσῃ τοὺς καταδίκους εἰς Κωνσταντινούπολιν, διετάχθη ἐκ νέου νὰ τοὺς θανατώσῃ εἰς Βελιγράδιον· οὗτος δὲ, προσποιηθεὶς ὅτι ἔμελλε νὰ τοὺς πέμψῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν διὰ τοῦ Ἰστρου, διέταξε νὰ ἐκβάλλωσιν αὐτοὺς ἐκ τῆς εἰρκτῆς ἀνὰ ἓνα καὶ πνίγωσιν εἰς τὸν ποταμόν· ἔμεινε δὲ τελευταῖος καὶ ἑβδομος (ἑπτὰ ἦσαν ἅπαντες) ὁ Ῥήγας, ὃν θέλων τις Τοῦρκος νὰ σύρῃ βαρβαρικῶς διὰ τῆς χειρὸς ἀντημείφθη διὰ μιᾶς πυγμῆς, ἣτις τόσον ἰσχυρὰ ὑπῆρχεν, ὥστε ἔρριψεν αὐτὸν χαμαὶ ἡμιθανῆ· λαβὼν τούτου εἶδησιν ὁ Πασᾶς διέταξε νὰ τὸν φονεύσωσιν ἐν τῇ εἰρκτῇ διὰ πυροβόλου ὄπλου, τὸν δὲ νεκρὸν νὰ ρίψωσιν εἰς τοῦ Ἰστρου τὰ ρεύματα, ἵνα μὴ εὐρόντες αὐτὸν ἐνταφιάσωσιν οἱ Γκιαούρηδες· εἰσελθόντες λοιπὸν δύο Τοῦρκοι πρὶν διευθύνωσι κατ' αὐτοῦ τὰς πιστόλας των ἤκουσαν ἐκ τοῦ στόματός του ἐν τουρκικῇ διαλέκτῳ τὰ ἑξῆς· « οὕτως ἀποθνήσκουν τὰ παλληκάρια· ἀρκετὸν σπόρον ἔσπειρα, ἐλεύσεται ἡ ὥρα ὅτε θέλει βλαστήσει, καὶ τὸ γένος μου θέλει συνάξῃ τὸν γλυκὺν καρπὸν. »

Ἐνῶ εὐρίσκετο φυλακισμένος ὁ Ῥήγας εἰς Τεργέστην, ἀκούσας ὁ νομάρχης τὴν ἀπόπειραν τῆς αὐτοχειριάσεώς του, ἀνέστη ἐκ τῆς καθέδρας καὶ εἶπε : « κρῖμα, κρῖμα ν' ἀποθνήσκωσι τοιοῦτοι ἄνθρωποι διὰ τοιοῦτου θανάτου »· εὐρεθεὶς παρὼν εἰς Ἕλληνα ἔμπορος ἀπήντησεν « ὄψεται ὁ αἴτιος », ὑπολαβὼν δὲ ὁ Νομάρχης ὡς αἴτιον τοῦ θανάτου τὸν προδότην, ἀπεκρίθη· « εἶθε νὰ μὴ ἐγεννῶντο εἰς τὸν κόσμον τοιαῦτα ἀνθρωπόμορφα τέραρατα ». Διασπαρὴς εἰς τὴν πόλιν ὁ λόγος οὗτος ἐνεθάρρυνε τοὺς Ἕλληνας εἰς τρόπον, ὥστε ἀπέφευγον πλέον τὴν κοινωνίαν τοῦ Οἰκονόμου, κηρύττοντες οὐτὸν ἀναφραν-

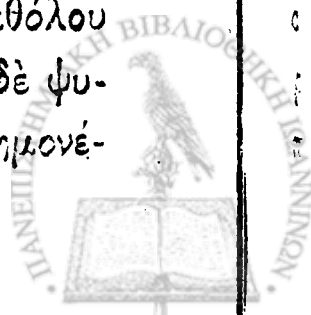

δὸν Ἰουδαὺν δυσανασχετῶν δὲ ἔνεκα τούτου ὁ Οἰκονόμος ἔσπευσε νὰ παραπονηθῆ εἰς τὸν Νομάρχην, καὶ ζητήσῃ ἐνταύτῳ ἱκανοποίησιν· ἀλλ' οὗτος τῷ εἶπεν· «ἐὰν ᾗσαι βέβαιος ὅτι ἀδίκως συκοφαντεῖσαι, καταμήνυσον τοὺς συκοφαντοῦντάς σε εἰς τὸ δικαστήριον· τούναντίον ἐκεῖνοι δὲν ἀμαρτάνουσι λέγοντες τὴν ἀλήθειαν.»

Πολλοὶ ἔλεγον ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας Φραγκίσκος δὲν ἐσκόπευε νὰ παραδώσῃ τὸν Ῥήγαν εἰς τὸν Σουλτάνον, εὐχαριστούμενος εἰς μόνην τὴν ἔξορίαν του, καὶ ὅτι δειναὶ περιστάσεις τὸν ἠνάγκασαν νὰ πράξῃ τὸ ἐναντίον, ἐπειδὴ, κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, ἐσκόπευεν ἡ Γαλλία νὰ κηρύξῃ κατ' αὐτοῦ πόλεμον, συγχρόνως δὲ καὶ ὁ Σουλτάνος ἐπηπείλει νὰ πράξῃ ὡσαύτως, ἐὰν δὲν τῷ παρεδίδοτο ὁ Ῥήγας, προσέθετον δὲ καὶ ὅτι δὲν ἠμέλησε νὰ μεσιτεύσῃ πρὸς τὸν Σουλτάνον διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς ζωῆς τοῦ Ῥήγα· ἀλλὰ τίς, ὅσον μικρόνους κἄν ᾗ, δύναται νὰ βασιοθῆ εἰς τὰ φημιζόμενα, ἀφ' οὗ αἱ πράξεις τὰ ἀπέδειξαν ἀναφανδὸν ψευδέστατα ;

Ἡ περιγραφή τῶν χαρακτηριστικῶν καὶ τινῶν ψυχικῶν προτερημάτων τοῦ Ῥήγα, ἀξιοπεριέργως οὔσα, συμφέρει, νομίζω, νὰ γένη ἐνταῦθα γνωστή· ὅθεν λέγομεν, ὅτι ἡ μὲν φυσικὴ του διάπλασις ὑπῆρχεν ὡς ἑξῆς.

Εἶχεν ἀνόστημα μεσαῖον, λαιμαυχένα παχὺν, πρόσωπον ἐρυθρολευκόχρουν καὶ στρογγύλον, στόμα μεσαῖον, μύστακα ξανθὸν, ῥίνα πλατεῖαν μᾶλλον, ὀφθαλμοὺς γλαυκοὺς, ὄφρῦς δασείας, μέτωπον πλατὺ, κροτάφους ὀγκώδεις, ὠτα πλατέα, κόμην ὑπομέλαιναν, ἦτο καθόλου μεγαλοστρογγυλοκέφαλος καὶ εὖρωστος. — Τὰ δὲ ψυχικά του προτερήματα ἦσαν τὰ ἑξῆς· χαρίεις, νοσημονέ-

στατος, ζωηρός ἐκ φύσεως, ἐτοιμόλογος, φιλόπονος, ὀλιγαρκής, συμπαθής· φέρων δὲ τὴν πειθῶ εἰς τὰ χεῖλη εἵλκυε πάντας εἰς τὰς συμβουλὰς του, δὲν ἐσέβετο τὴν καταγωγὴν, ἀλλὰ τὴν διαγωγὴν τοῦ Ἑλληνος, ἤλεγχε μάλιστα πολλάκις τοὺς ἐπὶ λαμπρᾷ οἰκογενείᾳ, ἢ πόλει σεμνυνομένους, κακοίθεις δὲ ὄντας.

Ἐπειδὴ λόγιός τις Ἑλλήν ἐν Βιέννῃ εἶπεν· ὅτι τὰ συγγράμματα τοῦ Ῥήγα ἦτο καλλίτερον νὰ συντάττωνται εἰς τὸ ἑλληνικώτερον πρὸς διόρθωσιν τῆς γλώσσης, ὁ Ῥήγας, παρόντων καὶ ἄλλων ὁμογενῶν, τῷ ἀπήντησεν « ἐν ὄσῳ, φίλε μου, ὁ Χασάνης καὶ ὁ Μεχμέτης τυμπανίζουσι διὰ τῆς σιδηρᾶς ράβδου τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἑλληνος, οὗτος οὔτε καιρὸν, οὔτε νοῦν ἔχει νὰ διδαχθῇ τὴν ἀρχαίαν γλώσσάν του, ἢ νὰ διορθώσῃ τὴν παροῦσαν· ὅθεν δὲν δύναται νὰ ἐννοήσῃ τοὺς λαλοῦντας ὑπὲρ τῶν συμφερόντων του, εἰμὴ, ὅταν τῷ λαλῶσιν εἰς τὴν συνήθη αὐτῷ ἐκ βρέφους διάλεκτον· ἀφ' οὗ ὅμως φωτισθῇ διὰ τῆς καθομιλουμένης γλώσσης περὶ τῶν συμφερόντων του, δράξῃ τὰ ὄπλα, καὶ καταδαμάσῃ δι' αὐτῶν τὸν Χασάνην καὶ Μεχμέτην, τότε ἐλεύθερος ὢν δύναται νὰ μάθῃ νὰ ὁμιλῇ καὶ πρὸς Ὀμήρους καὶ Θουκυδίδους, τότε δὲν ἔχει χρεῖαν πλέον ἄλλων συμβούλων περὶ τῆς διαγωγῆς του, τότε μετὰ τὴν πτώσιν τῆς τυραννίας δύναται νὰ καταργήσῃ καὶ τὴν βαρβαρωθεῖσαν διάλεκτόν μας.» Εἰς τοὺς λόγους τούτους πεισθεὶς ὁ νέος ἐκεῖνος λόγιος ἠτήσατο συγγνώμην.

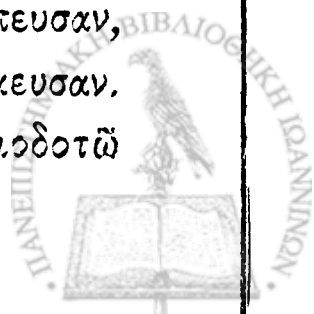
Δις καὶ τρις τῆς ἑβδομάδος ἐγένετο ἐν Βιέννῃ μυστικὴ συνομιλία ὑπὸ νοσημονεστέρων καὶ πρακτικωτέρων ἐταιριστῶν, προσδιωρισμένων ἐπίτηδες παρὰ τῆς ἀδελφότητος, προεδρεύοντος δὲ πάντοτε τοῦ Ῥήγα, ὅπου ἐσυσκέποντο

περὶ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος. Μεταξὺ τῶν διαφόρων συναθροίσεων συνέπεσε ν' ἀκούσῃ ὁ Ῥήγας πρὸ τῆς εἰς τὸ δωμάτιον εἰσόδου δύο νέους διαφιλονεικῶντας περὶ ἐθνικότητος, καταγομένους τοῦ μὲν ἐξ Ἄρτης τῆς Ἡπείρου, τοῦ δὲ ἐκ Φιλιππουπόλεως τῆς Θράκης· ὁ πρῶτος βεβαιῶν ἑαυτὸν γνήσιον Ἑλληνα ἀπεδέχετο τὸν δεύτερον ὡς Θράκα· ἡ διαφιλονείκησις αὕτη ἠρέθισε τὸν Ῥήγαν νὰ τοῖς ἐκφράσῃ μειδιῶν, κατὰ τὴν συνήθειάν του, τὰ ἑξῆς.

« Δὲν ἤλπιζον, γνήσια τέκνα τῆς πατρίδος ν' ἀκούσω ἀπὸ τοῦ στόματος ὑμῶν τοιαύτην διένεξιν βλάπτουσαν καιρίως τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα, ἐνῶ δὲν διστάζω διόλου ἀφ' ἑτέρου, ὅτι ἀμφοτέρων ὑμῶν τὸ φρόνημα καὶ ὁ ζῆλος ὑπὲρ πατρίδος εἰσὶ σταθερὰ καὶ ἀκαταγώνιστα· διὸ συμπεραίνω ὅτι προέκυψεν ἡ διαφορὰ ὑμῶν ἐξ ἀγνοίας ἢ παρεξηγήσεως μᾶλλον τῆς πρὸ Χριστοῦ καὶ μετὰ Χριστὸν ἀκριβοῦς Ἱστορίας τοῦ ἔθνους μας· καὶ ἰδοὺ ἐξηγοῦμαι. Εἰ μὲν διαιρεῖτε τὴν Ἑλλάδα εἰς ἐπαρχίας, τότε οὐδεὶς ἐξ ὅλων τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν ὑπάρχει Ἑλληνα, εἰμὴ εἰ τὴν Θεσσαλίαν κατοικοῦντες, διότι αὕτη πρῶτον ὠνομάσθη Ἑλλάς ἐν αὐτῇ ἐγεννήθη· καὶ ἡγεμόνευσεν ὁ Ἑλληνα, τοῦ ὁποίου τὸ ἔθνος διεδόθη· ἐπομένως εἰς ὅλας τὰς ἐπαρχίας καὶ νήσους· ἐξ αὐτοῦ ἔγιναν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς πολλαὶ ἀποικίαι φέρουσαι τὸ αὐτὸ ὄνομα εἰς τε τὰ Ἀνατολικά, Δυτικά, Βόρεια καὶ Μεσημβρινὰ μέρη, ἀλλ' ἀπὸ τῶν εἰς τὰς δυτικὰς χώρας ἀποικησάντων (ὅπου καὶ Μείζων Ἑλλάς, ὠνομάσθη) οὐδεμίαν ἐλπίδα βοηθείας ὑπάρχει πλέον, διότι πάντες ἐπάπευσαν, οὔτε ἀπὸ πολλῶν τῆς Ἀσίας μερῶν, διότι ἐτούρκευσαν.

Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, κύριοι, γνωμοδοτῶ

ἐν πεποιθήσει ὅτι, ἐκ μὲν τῶν πρὸ Χριστοῦ προπατόρων μας νὰ δράξωμεν τὴν σοφίαν, τὴν ἠθικὴν, καὶ τὴν ἀνδρίαν, ἅπερ καὶ ἐκείνους ἀπηθανάτισαν, καὶ εἰς ἡμᾶς τοὺς ἀπογόνους των ἀνεξάλειπτον μνήμην τῆς ἐλευθερίας ἄφησαν· ἐκ δὲ τῶν μετὰ Χριστὸν σοφῶν καὶ ἁγίων Πατέρων μας νὰ ἐνστερνισθῶμεν τὰς θεοπνεύστους αὐτῶν ἐντολάς, ζῶντες διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ἀδελφοὶ ἀχώριστοι.

Οἱ πρὸ Χριστοῦ προπάτορές μας ἐμάχοντο ὑπὲρ ἐλευθερίας τῆς πατρίδος, εἰ δὲ μετὰ Χριστὸν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος, τὴν ὁποίαν, εἰ καὶ, ἐξ ἀνάγκης ὑπεδούλωσαν, ἐφύλαξαν ὅμως μὲ ἀμίμητον μεγαλοψυχίαν καὶ θυσίαν τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, ἣτις ἔσωσε τὴν γλῶσσαν καὶ τὸν ψυχορῥαγοῦντα ἔθνησμον, καὶ ἤδη ἐλπίζομεν ἐν ὀνόματι αὐτῆς νὰ ἐορτάσωμεν τῆς πατρίδος τὴν ἀνίκησιν.

Διὰ νὰ ἡμεθα λοιπὸν εὐέλπιδες πρὸς τὴν ἐθνεγεροσίαν, πρέπει, ὅσοι εἴμεθα ὀρθόδοξοι νὰ φρονῶμεν καὶ δοξάζομεν ὅτι ἐσμὲν ἅπαντες μιᾶς οἰκογενείας, καὶ μιᾶς πατρίδος γνήσια τέκνα, καὶ οὕτω συσσωματωμένοι ὁμοθυμῶς, καὶ χειραγωγούμενοι ὑπὸ ἐμπείρων ὁμοθρήσκων ὁδηγῶν δυνάμεθα νὰ ἀποπερατώσωμεν ἐπιτυχῶς τὸ μέγα ἔργον τῆς ἐθνεγεροσίας, ὅπερ προσκτᾶται διὰ τῆς ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἀμίλλης, καὶ ὅταν ἐπισπεύσωμεν τὴν πάγκοινον τοῦ ἔθνους ἀποκατάστασιν, τότε καὶ ὁ τόπος τῆς γεννήσεώς μας ἀναγνωρισθῆσεται παρὰ πάντων μὲ τὴν ἐκπλήρωσιν ἐκάστου τῶν πρὸς τὸ ἔθνος χρεῶν του.»
Εὐάρεστος καὶ ἀξιέπικνος, νομίζω, θὰ φανῆ εἰς τὸν ἀναγνώστην ἢ μετὰ τοὺς ἀνωτέρω ἐμβριθεῖς λόγους τοῦ Ῥήγα ἐξῆς ἀπάντησις τῶν νέων — «ὼς, κύριε, ἀσπάζομεθα ἀλλήλους, ὡς ἀδελφοὶ ὀρθόδοξοι καὶ συμπελίται

ἀχώριστοι, πειθόμενοι πάντοτε εἰς τὴν φωνὴν τῆς πατρίδος. » Πόσῃν ἄραγε ἐντύπωσιν καὶ ἀνησυχίαν προξενεῖ τὸ ῥηθὲν παράδειγμα τῶν δύο νέων εἰς τὰς εὐαισθήτους ψυχὰς τῆς σημερινῆς νεολαίας μας ; Τοῦτο δὲν μὲ λανθάνει διόλου, οὔτε φροντίζω νὰ τὸ μάθω παρ' ἄλλου, διότι ἐκ νεαρᾶς μου ἡλικίας τὸ ἐδοκίμασα ἀτομικῶς, ἐκπληρῶν πάντοτε καὶ πανταχοῦ ἐπιμόνως τὸ πρὸς τὴν ὀρθοδοξίαν καὶ φιλοπατρίαν ὀφειλόμενον αἶσθημα.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς εἰς Βιένναν ἀφίξεως δὲν ἠμέλησεν ὁ Ῥήγας νὰ σχετισθῇ καὶ μὲ τὸν περίφημον Ἰατροφιλόσοφον Πέτρον Φράγκ, τοῦ ὁποίου ὁ εἰλικρινὴς φιλελληνισμὸς κατέπεισε νὰ τὸν σέβηται, ὡς ἄλλον Κανταρτζῆν, ἐν Βουκουρεστίῳ· ἡ συναναστροφή ἀμφοτέρων ἐγένετο συνεχῆς καὶ ἀμοιβαία· ὅσους Ἑλληνας ἰάτρευεν ὁ Φράγκ παρ' οὐδενὸς ἐλάμβανε πληρωμὴν, ἀλλ' ἐσυμβούλευεν αὐτοὺς νὰ τὴν δίδωσιν εἰς τὸν Ῥήγαν, ἀναγκαίαν οὔσαν εἰς ἔκδοσιν βιβλίων πρὸς φωτισμὸν τῶν Ἑλλήνων. Δὲν ἠπατήθη τῷ ὄντι ὁ Ῥήγας δούς τὰ πιστὰ εἰς τὸν Φράγκ, ἐπειδὴ μετὰ τὴν καταδίκην καὶ θάνατόν του πολλοὺς φυλακισμένους, ἐκτὸς τῶν προμνησθέντων, ἐν Βιέννῃ Ἑλληνας συνεταίρους του ἀγνοοῦντας τὸ μέλλον τῆς τύχης των ἔσωσεν ἀπὸ τοῦ κινδύνου ὁ ἄλλοεθνὴς, ἀλλὰ φιλέλλην τὴν ψυχὴν Φράγκ, διότι, κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν καὶ τοῦ Αὐτοκράτορος ἰδιαιτέραν εὐνοίαν εἶχε, καὶ ὑπὸ τῶν σημαντικῶν αὐλικῶν του οὐκ ὀλίγην ὑπόληψιν ἀπέλαμβανεν.

Ὅφειλω πρὸς τούτοις νὰ ὁμολογήσω μετ' εὐγνωμοσύνης καὶ τὴν πρὸς ἐμὲ (α) εὐεργεσίαν καὶ τὰς ἀξιωματικὰς

(γ) Ἡ ἐν Βουκουρεστίῳ συμβᾶσά μοι ὀφθαλμία, καὶ ἡ κοινὴ

μονεύτους παραγγελίας του, πάσχων γὰρ ὑπὸ δεινῆς ὀφθαλμίας ἑθεραπεύθη ὑπ' αὐτοῦ ἐντελέστατα, ὡς τὸ ἐπὶ τὸν αὐχένα μου σημεῖον τῆς θεραπείας εἰσέτι φαίνεται. Πληροφορηθεὶς ὑπὸ τοῦ Ῥήγα τὴν καταγωγὴν μου ἐκάθησε πλησίον μου, ἤρξατο δὲ ἐρωτᾶν λεπτομερῶς τὴν αἰτίαν τῆς ὀφθαλμίας, ἢ, σαφέστερον εἰπεῖν, τῆς τυφλώσεως, συμβάσης ἔκ τινος ὑπερβολικῆς αἰμορραγίας τῆς ῥινός, ἐνῶ ἀνεγίνωσκον τὸν δεινὸν Πλούταρχον. Τοῦτο ἀκούσας καὶ ἀψάμενος τῆς χειρός μου εἶπέ μοι τὰ ἑξῆς: « μὴ φοβοῦ, φίλον τέκνον, τῆς Ἑλλάδος ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν ἕξεις, ὡς τὸ πρῶτον, τὸ φῶς τῶν ὀφθαλμῶν σου ἀνταμοιβὴν δὲ περὶ τούτου ἄλλην δὲν ζητῶ παρὰ σοῦ, εἰμὴ, ὁπότεν σὺν Θεῷ ὑπάγῃς εἰς τὴν Θεσσαλίαν, μήλησμονήσης νὰ προσφέρῃς τοὺς ὀφειλομένους ἀσπασμούς μου εἰς τὸν ἐν Λαρίσση ἀξιολάτρευτον τάφον τοῦ διδασκάλου μου Ἱπποκράτους, εἶπε δὲ αὐτῷ πρὸς τούτοις, ὅτι ὁ μαθητῆς του, Πέτρος Φράγκ, ἰάτρευσε τοὺς ὀφθαλμούς σου σεβόμενος τοὺς ἀπογόνους του. »

Ἀφίχθεις, ὡς προεῤῥήθη, τῷ 1797 ὁ Πεῤῥαιθὸς εἰς Κέρκυραν εῦρε Κυβέρνησιν ἐλευθέραν, ἥτοι δημοκρατικὴν ἡμέραν ἕξ ἡμέρας ἐσχετίζετο μὲ πατριώτας Ἑπτανησίους, Παργίους καὶ Ἡπειρώτας, οἵτινες, διὰ τὰς συμβάσεις αὐτῷ ἐν Αὐστρίᾳ καταδρομὰς ἐδείκνυσον συμπάθειαν καὶ φιλοξενίαν ἢ ἐλευθέρᾳ λοιπὸν Κυβέρησις τῶν Γάλλων, καὶ ὁ ὑπὲρ πατρίδος ἐνθουσιασμὸς τῶν Ἑπτανησίων, καὶ Στερεοελλαδιτῶν ἠρέθισαν αὐτὸν νὰ δευτεροτυπώσῃ τὰ δύο ἄσματα τοῦ Ῥήγα ὁμοῦ δὲ καὶ τὸ κατωτέρω ἰδικόν

φήμη τοῦ Φράγκ, ταυτοχρόνως δὲ καὶ ἡ πρόσκλησις τοῦ Ῥήγα μὲ ἠνάγκασαν ν' ἀπέλθω εἰς Βιένναν πρὸς ἐντελῆ θεραπείαν τοῦ πάθους, καὶ συναγωνισμὸν ἐπομένως μετὰ τοῦ Ῥήγα.

του στιχουργιθὲν ἐν Κεφαλληνία, (α) ἀλλὰ δυστυχῶς ἢ νομιζομένη προδευτικὴ πεποίθησις του ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἐλευθερίας ὑπῆρξε καὶ ἐνταῦθα ὀλιγοχρόνιος, διότι τῷ δευτέρῳ ἔτει (1798) ἐκινήθη ῥωσσοθωμανικὸς στόλος διὰ νὰ ἐκβάλῃ τοὺς Γάλλους ἀπὸ τὴν Ἑπτάνησον, τοὺς ἐποίους μετὰ τεσσάρων μηνῶν πολιορκίαν τῆς Κερκύρας ἀπέβαλε διὰ συνθήκης· ὠνομάζετο δὲ, τοῦ μὲν ῥωσσικοῦ στόλου ὁ ναύαρχος Οὐσακῶφ, τοῦ δὲ ὀθωμανικοῦ, Καδίρ-βεῖς. Ἡ νεοσχηματισθεῖσα ἤδη Κυβέρνησις, οὔσα πάντῃ ἐναντία τῆς πρώτης, ἐπέφερεν, ὡς ἦν ἐπόμενον, οὐκ ὀλίγον φόβον καὶ ἀπέχθειαν εἰς τοὺς δημοκρατοφρονοῦντας, τύχη δὲ ἀγαθῇ, οἱ Ῥῶσσοι ἐδείχθησαν συμπαθητικοὶ πρὸς τοὺς ὁμοθρήσκους των Ἑλλήνας· ἐάν, κατὰ δυστυχίαν, ὑπῆρχον μόνον Τούρκοι, ἔμελλε τότε νὰ γένη τρομερὰ κατὰ τῶν Ἑπτανησίων καταδρομὴ τοιοῦτος γενικὸς φόβος ἠνάγκασε καὶ τὸν Περρραιβὸν νὰ ρίψῃ καὶ πυρπολήσῃ εἰς τὸν φοῦρνον ἅπαντα τὰ δευτεροτυπωθέντα ἄσματα τοῦ Ῥήγα ὁμοῦ καὶ τὸ ἰδικόν του, καὶ ν' ἀκολουθήσῃ διαγωγὴν σύμφωνον πρὸς τὴν νέαν Κυβέρνησιν, φερόμενος, δηλαδὴ κατὰ τὸ φέρον· ἀλλὰ μ' ὄλην τὴν προσφύλαξιν καὶ ἡσυχον διαγωγὴν του, δὲν ἠδυνήθη ν' ἀποφύγῃ τὸ ἰσόβλον ὄπλον τῆς συκκοφαντίας χαιρεκάκων τινῶν καὶ χαμερπῶν· χάρις δὲ εἰς τὸν ἐν Κερκύρα Ῥῶσσον Πρόσβυν, Ἐλευθέριον Μπενάκην τὸν ἐκ Καλαμάτας τῆς Πελοποννήσου, ὡσαύτως καὶ εἰς τὸν γραμματέα τοῦ Ῥώσσου Ναυάρ-

---

(α) Εὔρον αὐτὸ ἤδη ἐν Ἀθήναις γετυπωμένον μετὰ διαφορῶν ἄλλων ἀτυμάτων, ἀλλὰ παρεκπλαγμένον εἰς πολλὰ μέρη, ὡς καὶ διάφορα ἄλλα· διὸ τὸ ἀντέγραψα κατὰ τὴν πρώτην του πρῆξιν.

χου, Γεώργιον Παλατῖνον, Κεφαλλῆνα, οἵτινες οὐ μόνον ἀπὸ πάσης ποινῆς τὸν ἀπήλλαξαν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐσύστησαν ὡς ἀφωσιωμένον εἰς τὸ ῥωσικὸν Κράτος, καὶ οὕτως ἐτιμήθη ἐπομένως μετὰ βαθμὸν Μ α γ ι ὄ ρ ο υ (ταγματάρχου) εἰς στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν. Παραλείπονται τὰ περαιτέρω ἐνταῦθα ὡς μὴ ἀνήκοντα κυρίως εἰς τὴν βιογραφίαν τοῦ Ῥήγα, ἀλλ' εἰς τὸν συνέταιρόν του τὸν πραγματοποιήσαντα ἐπομένως μετὰ πολυχρονίων ἀτρύτων κόπων, τρομερῶν κινδύνων πολεμικῶν, καὶ πολιτικῶν τοὺς πατριωτικοὺς σκοποὺς μέχρι τέλους.

Ἴδου καὶ τὸ προμνησθὲν ᾄσμα.

Τί καρτερεῖτε, φίλοι, καὶ ἀδελφοί ;
Τί δὲν κινεῖτε γλῶσσαν, καρδίαν, σπαθί ;
Ἵσαν ἀεὶ ᾗς πετάξωμεν,
Βαρβάρους νὰ σπαράξωμεν
Πατρίς, σταυρὸς, τυράνν' χαμὸς,
Ταῦτα νὰ ᾗναι παρόλα·
Σκλάβοι σεῖς πλέον μὴ καταδέχεσθε,
Μήτε νὰ ᾗσθε, μήτε νὰ λέγεσθε,
ἀνδρεῖα παλληκάρια,
σοφῶν ἀνδρῶν κλωνάρια.
Λοιπὸν ὁμύστε, καὶ ξεσπαθῶστε
Γιὰ τὴν γλυκειά μας πατρίδα.
Ὁ Λεωνίδας, καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς,
Ἐπαμινώνδας, κί αὐτὸς ὁ Περικλῆς,
προπάτορές μας εἶν' αὐτοὶ
ὅλος ὁ κόσμος ἐκφωνεῖ·
Λοιπὸν θαρρῆεῖτε, κί ἀνδρειωθῆτε
Γιὰ τὴν γλυκειά μας πατρίδα.

Πατρίς μᾶς κράζει, ἐλαῖτ' ἄς δράμιωμέν.

Σάλπιγξ φωνάζει, νίκας νὰ κᾶμωμεν,

ἰδοῦ καιρὸς ὅπ' ἔφθασεν

ἡμέρα δόξης ἔλαμψε·

Λοιπὸν ὁμόστε, καὶ ξεσπαθῶστε

Γιὰ τὴν γλυκεῖά μας πατρίδα:

Ὡ παμφιλτάτη Ἑλλάς πατρίδα μας,

Γιὰ ἰδὲς τὸν ζῆλον, καὶ προθυμίαν μας:

γυμνὰ σπαθῖα βαστάζομεν,

ὄλ' ὁμοφώνως κράζομεν,

Νὰ ζῆ, νὰ ζῆ, καὶ τρίς νὰ ζῆ

φίλη πατρίς, καὶ τὸ γένος.

Συνομιλῶν ἐν Κερκύρα μετὰ τοῦ ἀοιδίου Α. Ψαλίδα διδασκάλου τῶν Ἰωαννίνων περὶ τῶν συμβάντων τοῦ Ῥήγα ἤκουσα παρ' αὐτοῦ ὅτι ὁ Ἀλῆ Πασᾶς, μαθὼν τὴν ἀποστολὴν τοῦ Ῥήγα εἰς τὸν ἐν Βελεγραδίῳ Πασᾶν, ἔγραψε μ' ἐπίτηδες ταχυδρόμον πρὸς αὐτὸν παρακαλῶν νὰ τῷ κάμῃ τὴν χάριν πέμπων αὐτὸν εἰς Ἰωάννινα, αὐτὸς δὲ ὑπέσχετο νὰ τὸν διευθύνῃ ἀσφαλῶς εἰς τὸν Σουλτάνον· ἀλλ' ὁ Πασᾶς πρὸς ἀποφυγὴν τῆς σουλτανικῆς ὀργῆς, καὶ διατήρησιν τῆς ἀτομικῆς φιλίας τοῦ Φαλάριδος τῆς Ἠπεύρου, ἀπήντησε προσποιούμενος καὶ λυπούμενος δῆθεν, ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ῥήγα ἔλαβε τὸ γράμμα του. Περίεργος ἢ ὑπόθεσις αὕτη· ὁ Φάλαρις ἀράγε αὐθόρμητος, ἢ ἑτεροκίνητος ἔπραξε τοῦτο; Ἐὰν τὸ πρῶτον, τοιοῦτον αἶσθημα δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ· εἰ δὲ τὸ δεύτερον, καὶ τίς ἐκ τῶν εὐνοϊκῶν του ἐτόλμα νὰ προτείνῃ γρῦ ὑπὲρ τοῦ Ῥήγα, γινώσκων ἀλχθᾶστως τὴν δολιότητα καὶ ἀπιστίαν τοῦ τυράννου;

Ὁ τολμήσας καὶ ἐρεθίσας αὐτὸν νὰ ζητήσῃ τὸν Ῥήγαν ὡς ἀναγκαῖον δῆθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του, ὑπῆρξε Κυρρίτζης τις ἰατρὸς Ἰωαννίτης, μαθητῆς χρήματίσας τοῦ Πέτρου Φράγκ ἐν Βιέννῃ, καὶ μέλος τῆς ἐταιρίας· ἀλλ'ὁ ἐνταῦθα ὑπὲρ πατρίδος ζῆλός του διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ Ῥήγα δὲν εἶχε σύντροφον τὴν φρόνησιν, διότι ἐφαντάσθη νὰ συνδυάσῃ τὸν ἀνθρακέα μὲ τὸν κναφέα, πρὶν προσυσκεφθῆ ὅτι, μῆτε ὁ πρῶτος, μῆτε ὁ δεύτερος ἐπείθετο ν' ἀλλάξῃ τὸ φρόνημά του· διὸ φρονῶ ἐν πεποιθήσει ὅτι, εἰ μὲν ὁ Ῥήγας διευθύνετο εἰς τὸν Ἀλῆ Πασᾶν, ἐκεῖνοι, ὅσοι, εἴτε Ἕλληνες εἴτε Τοῦρκοι, ἤθελον τολμήσει νὰ τὸν καλημερίσωσιν, ἔμελλον νὰ λάβωσιν εἰς ἀνταμοιβὴν τὴν ἀγχόνην, ἢ τὴν ποδοθραυσίαν, ἢ, κατ' ἐπιείκειαν, τὴν ποδοκάκκην. Τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἐνθυμεῖται ἀκούσας ἐν Ἰωαννίνοις καὶ ὁ ἀξιοσέβαστος καὶ παλαιὸς φίλος μου Κ. Ἀσώπιος, ἀλλὰ μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι Κ. Δούκας, ὁ Κωφός, γραμματεὺς τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, καὶ οὐχὶ ὁ ῥηθεὶς Κυρρίτζης παρεκίνησε τὸν Πασᾶν πρὸς τοῦτο, καὶ ὅτι κυρίως ἐζήτηι δῆθεν ὡς πάσχων τὸν ἀξιόλογον ἰατρὸν Δημήτριον Ζηκκίον, συνέταιρον καὶ συγκατάδικον μετὰ τοῦ Ῥήγα· δυσκολεύομαι ὅμως νὰ πιστεύσω ὅτι ὁ Δούκας ὑπέπεσεν εἰς τόσῃν ἀπάτην, ἐνῶ οὔτε τὸ παραμικρὸν νεῦμα τοῦ Φαλάριδος τὸν ἐλάνθανε· καὶ ὁ κύριος προσέτι Α Λιδωρικής, αὐλικὸς ὢν τότε καὶ εὐνοούμενος, ἐρωτηθεὶς ἤδη ὠμολόγησε τὴν προσπάθειαν τοῦ Πασᾶ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ Ῥήγα. Ἀπὸ ἄπειρα τοιαῦτα παράνομα παραδείγματα τοῦ Φαλάριδος καταχωρίζομεν ἐνταῦθα καὶ τὸ κατωτέρω ἀνέκδοτον, ὡς κατάλληλον πρὸς γνῶσιν καὶ κρίσιν τοῦ ἀναγνώστου.

Πολιορκουμένου τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ εἰς Ἰωάννινα κατὰ τὸ

1821 ὑπὸ τῶν σουλτανικῶν στρατευμάτων, ἐνεφανίσθησαν πρὸς ἐπικουρίαν του ὑπέρτους τριακοσίου Σουλιώτας, ἀντικρὺ ἐπίτινα ῥάχιν Κοσμηρὰν λεγομένην, καὶ ἤρξαντο πυροβολεῖν· ὁ Πασᾶς περιστοιχούμενος ὑπὸ πολλῶν δούλων, προσέτι δὲ καὶ πέντε ὁμήρων Σουλιωτῶν, ἀνέβη εἰς τὸ ὑπερῶον τῶν μεγάρων του πρὸς περισσοτέραν περιέργειαν· ἀλλὰ παραδόξως στρέψας τὸ πρόσωπόν του πρὸς τὸ στρατόπεδον, ὑψώσας τὰς χεῖράς του ἀπέδιδε συνεχεῖς σφακέλους λέγων· «ναλέτ, ναλέτ, (ἀνάθεμα, ἀνάθεμα) νὰ ἔχης Σουλτὰν Μαχμουτ ὅπου κατατρέχεις τοὺς πιστοὺς Μωαμεθανούς, καὶ τοὺς κατήντησες νὰ ζητοῦν βοήθειαν ἀπὸ ἀλλοπίστους, καὶ δὲν βλέπεις ὅπου αὐτοὶ ἐσήκωσαν κεφάλι κατὰ τῆς Τουρχιᾶς.» Ταύτην τὴν μαρτυρίαν ἔλαβον παρὰ τοῦ ἐνταῦθα ἀξιοτίμου συνταγματάρχου Ναστούλη Δαγκλῆ ἐνὸς τῶν πέντε ὁμήρων ὄντος τότε, ἀκούσαντος τοῦ ἰδίου Πασᾶ εἰπόντος τοὺς ἀνωτέρω λόγους.

Τοιαῦτα ὑπῆρξαν, ὁ βίος, αἱ πράξεις καὶ τὸ τέλος τοῦ πρωταγωνιστοῦ καὶ πρωτομάρτυρος τῆς πατρίδος, ἐξ ὧν τὰ μὲν κατ' ἐπανάληψιν ἰδίους ὀφθαλμοῖς εἶδον, καὶ ἀτομικῶς ἐδοκίμασα, τὰ δὲ παρὰ τοῦ ἰδίου πολλάκις ἤκουσα, τὰ δὲ μετὰ ταῦτα πρὸς ἀξιοπίστων ἐπληροφορήθην· ἱκανὰ, νομίζω, καίπερ ὀλίγα, νὰ διεγείρωσι τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην, καὶ ἔπαινον τῶν μεταγενεστέρων ὁμογενῶν· ἀλλ' ἐὰν εἴχομεν ὅλα τὰ πατριωτικὰ πονήματά του, τὸν θαυμασιώτατον δηλαδή ὄργανισμὸν τὸν συνταχθέντα ὑπ' αὐτοῦ καὶ δοθέντα εἰς τὸν Πασβάνογλου, ὁμοῦ δὲ καὶ τὰ ἔγγραφα σχέδια δι' ὧν ἐδικαιολόγει τὴν ἀποστασίαν του, προσέτι δὲ τὰ τρία σημαντικὰ ἔγγραφα πρὸς τὸν μέγαν Νιπολέοντα, καὶ ἄλλα ἀλληλόγραφα πρὸς διάφορα ἐπίσημα ἄτομα, ἤθελον βεβαίως λάβει οἱ ἀ-

να γινῶσται πολὺ καθαριωτέραν γινῶσιν τῆς μεγαλονοίας, καὶ τῶν ὑψηλῶν προτερημάτων τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἀνδρός· ἀλλὰ ταῦτα πάντα καὶ τὸν ἀθίνατον ὁμοῦ πρωταγωνιστὴν μας, ὡς καταιγὶς σφοδροτάτη ἠφάνισεν ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς ἢ προδοσία καὶ ἢ πολιτικὴ, οὐχὶ δὲ χριστιανικὴ, τῆς Αὐστρίας καταδρομὴ· τὸ ἱερόν ὅμως, καὶ οὐράνιον ὑπὲρ πατρίδος φρόνημά του δὲν ἐξηλείφθη, ἀλλὰ μετεδόθη εἰς τὰς καρδίας τῶν ὁμογενῶν του, ἐθέρμανεν αὐτὰς καὶ τὰς ἐκίνησεν ἐν προσφόρῳ καιρῷ εἰς τὸν μέγαν ἀγῶνα· μυριάδες τῷ ὄντι, ὡς προεῖρέθη, κατὰ διαφοροὺς ἐποχὰς ἐθουσιάσθησαν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος, ἀλλ' οἱ μεταγενέστεροι παρεπόμενοι εἰς τὰ παραδείγματα των, ἐπικαλούμενοι καὶ τὴν ἐξ ὕψους βοήθειαν ἐπραγματοποίησαν ἐνθέρμως τὰς ἱεράς συμβουλάς των.

Ἐθουσιάσθη μὲν ὁ ἀρχηγέτης τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας κατὰ τὸ 1797 ἔτος, φέρων ἡλικίαν μόλις τριάκοντα πέντε ἐτῶν, ἀλλ' ἔμειναν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν συνεταίρων καὶ ὁμογενῶν του ἐντετυπωμένα καὶ ζωηρὰ τὰ παραδείγματά του, αἱ θεῖαι συμβουλαὶ του, τὰ ἐνθουσιαστικὰ ἄσματά του, ἅπερ ἐδίδαξαν αὐτοὺς τὴν ὑπομονὴν, τὴν ἐνθύμησιν, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἐπὶ τοῦ θανάτου ἐκφρασθείσης προφητείας του, διότι κατὰ μὲν τὸ 1812 παραγκωνίσαντες τὴν ὑπομονὴν, ἀνακαλέσαντες τὴν ἐνθύμησιν, ὠθούμενοι ὑπὸ τῆς καθ' ἡμέραν αὐξανομένης ἐπιθυμίας τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδος ἐσχημάτισαν μετὰ δεκαπενταετίαν δευτέραν ἐταιρείαν· κατὰ δὲ τὸ 1821 ἀνέλαβον ἀποφασιστικῶς τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα, ἄδοντες ὁμοθυμαδὸν τὸν θούριον ὕμνον.

» Ὡς πότε παλληκάρια νὰ ζῶμεν 'στὰ στενὰ,
μηνάχοι σὰν λιοντάρια, 'σταῖς ράχαις 'στὰ βουνά ;

» κάλλιο ἔναι μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωὴ

παρὰ σαράντα χρόνους σκλαβιά καὶ φυλακή· κτλ.

Ὁ φίλος μου Κ. Ἀσώπιος πρὸ πολλοῦ ἀναγνούς ἐν τινι γερμανικῷ συγγράμματι τὸ κατωτέρω ἐξάστιχον, ἰδὼν δ' αὐτὸ προσφύες καὶ ἀναγκαῖον πρὸς γνῶσιν τῶν ὁμογενῶν, μ' ἐσυμβούλευσε νὰ τὸ καταχωρίσω ἐνταῦθα. Τοιαύτας τῶ ὄντι εὐεργεσίας καὶ ὑψηλὰς ιδέας τῶν φιλελλήνων ἀλλοεθνῶν ὀφείλομεν νὰ σεβώμεθα ἐν βαθείᾳ εὐγνωμοσύνῃ.

Εἰς τὸν Ῥήγαν καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ

ἀπολωλότας·

ἐπιτύμβιον ὑπὸ Εἰρηναίου Θεϊρσίου·

Οὔτοι ἐλευθερίην θηρώμενοι ἀγλαόμορφον,

Εὐρον ἐνὶ ξυλόχοις ὀκρυόεντα μόρον·

Χαίρετε θηρευταὶ κοιμώμενοι, εἰσόκεν ἠώς·

Ἐλθη ἀπ' Ὀλύμπου λαμπάδ' ἀνισχομένη.

Καὶ τότε ἔγειρόμενοι πολίων βρόμω ὀρνυμενάων,

Δαίμονες εἰς ἄγραν σπεύδεται ἄλεξίκακον.

Ἐνταῦθα κρίνω ἀρμόδιον τὴν ἐπομένην παρατήρησίν μου.

Ὁ μὲν Ῥήγας, διὰ νὰ ἐκτελέσῃ ἐπιτυχῶς τὰ ὑπὲρ πατρίδος κινήματά του, κατέπεισε τὸν μέγαν Ναπολέοντα νὰ πέμψῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα εἴκοσι χιλιάδων στρατὸν, στρατὸν γεγυμνασμένον, ἀτρόμητον, φιλελεύθερον, καὶ μηδενὸς τῶν ἀναγκαίων δεόμενον. Τοιαύτη σημαντικὴ δύναμις εἰσελθοῦσα εἰς τὴν ἑλλάδα, καὶ συσσωματωθεῖσα μετὰ τῶν Ἑλληνικῶν ὅπλων ἀναμφιβόλως ἔμελλε νὰ καταστρέψῃ τὸ ὀθωμανικὸν Κράτος· ἀλλὰ, δυστυχῶς, προδοθεῖσα, ἀπέτυχεν· ἡ δὲ ἐπανάστασις τῶν Ἑλλήνων, καὶ τοὶ ἀπροφυλάκτως διοργανισθεῖσα, στερουμένη στρατοῦ, ὅπλων, τροφῶν, πολεμεφοδίων, χρημάτων, θαλασ-

σίων δυνάμεων, άλλοεθνοῦς ἐπικουρίας, κατατρεχομένη δὲ μάλιστα, καὶ προδιδόμενη εἰς τὸν Σουλτάνον ὑπό τινων ἰσχυρῶν τῆς Εὐρώπης δυνάμεων, ἐπέτυχε.

Πρὸς περισσοτέραν ἐπιβεβαίωσιν τῆς ῥηθείσης διαγωγῆς τῶν Εὐρωπαίων κατὰ τῶν Ἑλλήνων καταχωρίζεται τὸ ἐπόμενον, καὶ εἰσέτι ἀνέκδοτον. Δύο περιηγηταὶ Ἄγγλοι ἀποβάντες κατὰ τὸ 1822 ἔτος εἰς τὸ φρούριον Ῥινιάσσης (α) χάριν περιεργείας, ἢ πολιτικοῦ, πιθανόν, σκοποῦ, ἐγνωρίσθησαν μὲ τὸν φρούραρχον Πεῤῥαῖδον, μετὰ δὲ δίωρον σχεδὸν συνομιλίαν ἐπαραπονήθη ὁ φρούραρχος διὰ τὴν ἀπροσδόκητον διαγωγὴν τῶν Εὐρωπαίων κατὰ τῶν Ἑλλήνων « ἔχετε δίκαιον, ἀπεκρίθησαν, νὰ παραπονήσθε, σᾶς λέγομεν δὲ πρὸς τούτοις ὡς βέβαιον, ἴσως δὲ πρὸς ὑμᾶς εἰσέτι ἄγνωστον, ὅτι, ἐὰν ὁ Σουλτάνος ἐπέιθετο εἰς τὰς συνεχεῖς συμβουλάς, καὶ ἐρεθισμοὺς Εὐρωπαίων τινῶν κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ἀναμφιβόλως ἠθέλετε πάθει καὶ ὑμεῖς, ὅπερ ἔπαθεν ὁ Ἀλῆ Πασᾶς· ἀλλ' ὁ θεὸς σᾶς ἔσωσε· διατηρήσατε ὅμως τὴν ἔνωσιν καὶ ἀνδρίαν σας, καὶ ἐλπίζομεν νὰ ἀξιωθῆτε ἐπὶ τέλος τῆς εὐρωπαϊκῆς συμπαθείας· » ταῦτα εἰπόντες, χάρισαντες καὶ τέσσαρες σάκκους πλήρεις παξιμαδίου, καὶ δώδεκα βαυκάλια οἰνοπνεύματος εἰς τὸν φρούραρχόν ἀπέπλευσαν.

Περαίνω ἤδη τὴν βιογραφίαν τοῦ Ῥήγα μὲ τὸν ἐξῆς ἐπίλογον.

Θεῖος ἄραγε προορισμός, ἢ ἀνθρώπινος παραλογισμός

(α) Καὶ ἀλλαγῶ εἴρηται ὅτι τὸ φρούριον Ῥινιάσσης κεῖται μεταξὺ Πρεβέζης καὶ Πάργας ἐπὶ τινος λόφου, ἐν ταῖς ὑπωρείαις τοῦ ὁποίου ὑπῆρχεν ἡ πόλις Ἑλάτρεια, καὶ Ἑλάτρεια ὑπὸ Στράδωνος λεγομένη.

ἀνέτρεψε τὰ πρῶτα, καὶ διεύθυνε τὰ δεύτερα ὑπὲρ ἀνεξάρτησίας τῶν Ἑλλήνων σχέδια ; Ἀφ' οὗ τὰ δεύτερα, φυσικῶς ἀδύνατα ὄντα, δυνατὰ εἰς ἡμᾶς τοὺς ὀλιγοπίστους ὁ θεὸς ἐποίησε, δυνάμεθα πλέον νὰ φανῶμεν ὀλιγόπιστοι εἰς τὰ προσεχῆ μέλλοντα ; Μήτοι ὁ Παντοδύναμος ἀπεφάσισε νὰ ἐλευθερώσῃ τὸ ἐν δέκατον τῶν λατρευτῶν του, τὰ δὲ ἐννέα δέκατα ν' ἀφήσῃ ὑπὸ ζυγόν ; ἅπαγε τῆς βλασφημίας. Τὸ ζήτημα τοῦτο ἀφίνω νὰ λύσωσιν ἄλλοι γνώσεις ἀκριβεστέρας ἔχοντες τῶν τε θείων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων· ἐγὼ δὲ μὴ δυνάμενος νὰ ἐρευνήσω τὰ κατ' ἐμὲ ἀνεξερεύνητα στηρίξω τὴν πεποίθησίν μου ἐπὶ τὸ θεῖον ῥητόν· «ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτω καὶ ἐγένετο.»

Ὅφείλω ἐπὶ τέλους νὰ παρακαλέσω τοὺς ὁμογενεῖς ἀναγνώστας, κυρίως δὲ τοὺς πεπαιδευμένους, νὰ μὲ συγχωρήσωσιν εἴπερ ἀνωμάλως ἐξέθηκα τὴν βιογραφίαν, μεταχειρισθεῖς ἐξ ἀγνοίας τὰ πρωθύστερα, ὑστερόπρωτα, ἢ ἀκυρολεξίας, ἢ ἀσυνταξίας, ἢ φράσιν ἀπάδουσιν πρὸς τὴν συνήθη ἦτο, νομίζω, φυσικῶς δύσκολον, ἵνα μὴ εἶπω ἀδύνατον, εἰς ἑνὸς κεφαλὴν πρὸ ἐβδομήκοντα ἐτῶν διδαχθέντος τὴν ἀρχαίαν γλῶσσάν του, μὴ μελετήσαντος αὐτὴν ἕκτοτε κατὰ συνέχειαν ἐν ἡσυχίᾳ καὶ ἀναπαύσει, ἐξ ἐναντίας δὲ ἐφορμήσαντος ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας εἰς κινδυνώδη καὶ πολυχρόνιον πάλην ὑπὲρ τοῦ ἐθνικοῦ συμφέροντος, νὰ μείνῃ ὑγιὲς τὸ μνημονικὸν τῆς τότε μαθήσεώς του.

Πεπεισμένος λοιπὸν εἰς τὴν ὀρθὴν κρίσιν καὶ συμπάθειαν τῶν ὁμογενῶν μου ὑποσημειοῦμαι

ΧΡ. ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ.

ΑΡΧΑΙΟΤΕΡΑΙ ΑΠΟΠΕΙΡΑΙ

ΠΕΡΙ

ΒΕΛΤΙΩΣΕΩΣ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ.

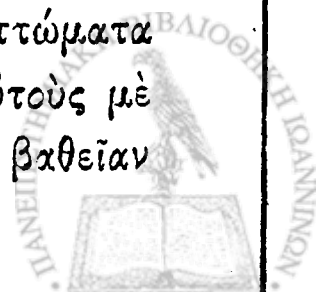
Ἄπαντες οἱ Ἕλληνες, νέοι καὶ γέροντες, ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, μνημονεύουσι μὲ σέβας πολλάκις ἐκ παραδόσεως τὸ ὄνομα τοῦ Ἱεροκέρυκος Κοσμᾶ, συνεχέστερον δὲ ἀκούει τις τὸ ὄνομά του εἰς τὴν Μακεδονίαν, Θεσσαλίαν καὶ Ἥπειρον, ὅπου ἐν γένει εὐφημοῦσι τὸν ἄνδρα ὡς ἁγίον καὶ προφητικόν. Ὁ σκοπός μου ἐνταῦθα δὲν ἀποβλέπει νὰ περιγράψω προγνωστικὰς καὶ ἀτομικὰς προρρήσεις τοῦ Ἱεροκέρυκος, τὰς ὁποίας σήμερον οἱ πλείστοι μὲ αὐξήσιν καὶ παραλογίαν λέγουσι καὶ πιστεύουσιν, ἀλλὰ νὰ κοινοποιήσω τὸ οὐσιῶδες καὶ ὑψηλὸν αἴσθημά του, ὑπὲρ οὗ ἐσυγκινήθη, καὶ ὑπὲρ οὗ ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον, ὡς ἐκ τῶν ῥηθησομένων λόγων του γνωσθήσεται.

Ὁ ἅγιος Κοσμᾶς (α) ὢν ἐκ φύσεως φιλομαθής, ἔχων δὲ κλίσιν πρὸς τὸ μοναδικὸν σχῆμα, καὶ μὴ δυνάμενος ἢ μὴ εὐαρεστούμενος, πιθανόν, ν' ἀπολαύσῃ τὸ ποθούμενον εἰς ἄλλο μέρος τῆς Ἑλλάδος, ὑπῆγεν εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος, ὅπου ἀφωσιώθη εἰς τὴν μάθησιν τῶν γραμμάτων, ἐνδυθεὶς πρῶτον τὸ καλογηρικὸν σχῆμα. Κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν ἐσχολάρχει εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος καὶ ὁ σοφὸς Εὐγένιος ὁ Κερκυραῖος, τοῦ ὁποίου ἀκροατής, ὡς ἠκούσαμεν, ἐχρημάτισε καὶ ὁ Κοσμᾶς. Κατὰ τὴν αὐτὴν δ' ἐποχὴν

(α) Ἡ Πατρίς του ὑπῆρχε τὸ χωρίον Μονοδένδρι, ἀνήκον εἰς τὸν δῆμον Απόκορον, καὶ ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Μεσολογγίου.

ὄμας μαθητῶν τοῦ Εὐγενίου, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ Κοσμᾶ, βλέπουσα τὴν πολλὴν ἀμάθειαν τοῦ Ἔθνους τῶν καὶ τὸν ἐξ αὐτῆς ἐπαπειλούμενον κίνδυνον εἰς τε τὴν ὀρθοδοξίαν καὶ τὸν ἐθνισμόν, συνεφώνησεν ὁμοθυμαδὸν καὶ ἐν ὀνόματι τῆς ἁγίας Τριάδος νὰ βοηθήσῃ τὸ ἔθνος διὰ τῆς μαθήσεως τῶν γραμμάτων, ὅθεν ἔδραμεν ἕκαστος νὰ εὕρῃ θέσιν κατάλληλον καὶ ἰσχυρὰν πρὸς βοήθειαν τῆς Πατρίδος, ἀρχιερατικὴν δηλαδὴ καὶ διδασκαλικήν· ἐκ δὲ τοῦ ποσοῦ τῆς ὁμάδος (ἧς τὸν ἀριθμὸν ἀγνοῶ) ἕξ μόνον διεβιβάσθησαν εἰς Θεσσαλίαν καὶ Μακεδονίαν, οἱ μὲν δύο ὑπῆρχον διδάσκαλοι, ὁ Ἰ. Πέτζαρης καὶ ὁ Γ. Τρικκεὺς, οὗς καὶ ἐν τῇ βιογραφίᾳ τοῦ Ῥήγα ἀνέφερον, ὁ δὲ τρίτος ὑπῆρχεν Ἀρχιερεὺς, Διονύσιος καλούμενός, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Πλαταμῶνος, οὗς καὶ προσωπικῶς ἐγνώρισα, οἱ δὲ ἄλλοι δύο κατεῖχον θέσεις Ἀρχιερατικὰς ἐν Μακεδονίᾳ, ὁ μὲν εἰς τὴν Ἐπαρχίαν Καστορίας, ὁ δὲ εἰς τὴν τῆς Καμπανίας. Μέλος τῆς ἀνωτέρω ὁμάδος ὑπῆρχε καὶ ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος ἱεροκήρυξ ἅγιος Κοσμᾶς, ὅστις ὑπεσχέθη εἰς τοὺς συνεταίρους του νὰ γένη Ἱεροκήρυξ εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ, διὰ νὰ φανῇ ἱκανὸς εἰς τὸ θεῖον αὐτὸ ἔργον, τοὺς ἐπαρακάλεσε νὰ τὸν ἀφήσωσι δύο τοῦλάχιστον ἔτη εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, ὅπως μελετήσῃ ἀκριβῶς τὰς ἁγίας γραφάς. Τοῦτο ὠφέλησε τὰ μέγιστα εἰς τὸ Ἔθνος, διότι καὶ ὁ Κοσμᾶς ἐφωτίσθη, καὶ αἱ ἱεραὶ διδασχαί του ὡς θεόπνευστοι ὑπὸ τῶν συνεταίρων του Ἀρχιερέων καὶ διδασκάλων ἐπεκυροῦντο εἰς τὸ Ἔθνος. Εἰσελθὼν λοιπὸν εἰς Θεσσαλίαν, καὶ πληροφορηθεὶς παρὰ τῶν συνεταίρων τὰ ἐλαττώματα καὶ ἀμαρτήματα τῶν ὁμογενῶν του, ἤλεγξεν αὐτοὺς μετὸς ἐπιτηδειότητος καὶ πειθῶ, ὥστ' ἐπροξένησε βαθεῖαν

ἐντύπωσιν καὶ φόβον εἰς τὰς ψυχὰς τοῦ λαοῦ. Ὁ πολυτελής ἱματισμὸς τῶν γυναικῶν, τὰ ἐπὶ κεφαλῆς καὶ ἐπὶ τοῦ στήθους αὐτῶν πολυάριθμα καὶ πολυειδῆ χρυσάργυρα νομίσματα ἠρέθισαν τὸν Ἱεροκῆρυκα νὰ τ' ἀποδείξῃ διὰ τῆς θείας γραφῆς ὡς πηγὴν ψυχικῆς καὶ σωματικῆς διαφθορᾶς· πεισθεῖσαι δὲ αἱ γυναῖκες τὰ κατήργησαν ἀνυπερθέτως, ἐπειδὴ ὑπέλαβον τὴν διδαχὴν αὐτοῦ ὡς θείαν ἐντολήν.

Διασπαρεῖσα ἡ φήμη τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἑλλάδος προὔξενησε θαυμασμὸν καὶ ἄκραν ἐπιθυμίαν εἰς ὅλας τὰς Ἐπαρχίας, τίς δηλαδὴ πρώτη ἐξ αὐτῶν νὰ δεχθῆ καὶ ἀκούσῃ τὰς Ἱεράς διδασχάς του· ὅθεν ἐξήρχοντο ἅπαντες σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις, νέοι καὶ γέροντες εἰς προὔπαντησιν, ἀσπαζόμενοι εὐσεβᾶτως τὰς χεῖρας, τὰ πενιχρὰ ἱμάτια καὶ τοὺς πόδας του· ὁ δὲ Ἱεροκῆρυξ, ὅταν ἔβλεπε πολὺν λαὸν ἐκ διαφόρων χωρίων συνηθροισμένον καὶ παρακολουθοῦντα, διὰ νὰ ἀπαλλάξῃ αὐτὸν ἀπὸ τὸν κόπον, ἑαυτὸν δὲ ἀπὸ τὴν εἰς ἕκαστον χωρίον ἐπίσκεψιν, ἐτίθετο εἰς τι εὐρὺ πεδίου καὶ ἐδίδασκεν αὐτὸν ἐπὶ δυοῖ καὶ τρισὶν ἡμέραις· οὕτω δὴ περιφερόμενος ἔφθασεν εἰς τὰ χωρία τοῦ Σουλίου, καὶ ἐπομένως εἰς τὴν Πάργαν, ἣ δὲ Πάργα διετέλει τότε ὑπὸ τὴν Ἀριστοκρατίαν τῶν Ἑνετῶν. Ἰδὼν ὁ Ἅγιος Κοσμᾶς ὑπὲρ τοὺς δέκα ἱεροὺς ναοὺς ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ φρουρίου, κατοίκους δὲ μόλις τεσσάρων χιλιάδων ψυχᾶς, πεπεισμένος ὅτι ἀναπνέει ἐλευθέραν ἀτμοσφαῖραν ἀπεφάσισε νὰ ἐκφρασθῆ ἐντονώτερα καὶ σοδάρωτερα ἐνταῦθα, ἢ εἰς τὸ Ὀθωμανικὸν Κράτος. Ἰδοὺ δὲ τὸ κυριώτερον μέρος τῆς διδασχῆς του, τὸ ὁποῖον παρὰ διαφόρων γερόντων Παργίων πολλάκις ἐκ συμφώνου ἐπληροφόρηθημεν.

« Εὐλογημένοι χριστιανοί, αἱ πολλαὶ ἐκκλησίαι οὔτε διατηροῦν, οὔτε ἐνισχύουσιν τὴν πίστιν μας ὅσον καὶ ὅπως δεῖ, εἰμὲν οἱ εἰς τὸν Θεὸν πιστεύοντες δὲν εἶναι φωτισμένοι ὑπὸ τε τῶν παλαιῶν καὶ νέων ἁγίων γραφῶν· ἡ πίστις μας δὲν ἐστερεώθη ἀπὸ ἀμαθεῖς ἁγίους, ἀλλὰ ἀπὸ σοφοῦς καὶ πεπαιδευμένους ἁγίους, οἵτινες καὶ τὰς ἀγίας γραφὰς ἀκριβῶς μᾶς ἐξήγησαν, καὶ διὰ θεοπνεύστων λόγων ἀρκούντως μᾶς ἐφώτισαν· σήμερον ὅμως, ἕνεκα τῶν ἐξ ἁμαρτιῶν μας συμπεσουσῶν δεινῶν περιστάσεων, λείπουσιν, ἢ τοῦλάχιστον εἰσὶ σπανιώτατοι τοιοῦτοι σοφοὶ καὶ ἐνάρετοι ἄνδρες, ὅπως διατηρήσωσιν ἀνεπηρέαστους τοὺς ὀρθοδόξους ὁμογενεῖς μας· διότι πῶς δύναται νὰ διατηρηθῇ ἀβλαβές τὸ ἔθνος μας κατὰ τε τὴν θρησκείαν καὶ ἐλευθερίαν, ὅποταν ὁ ἱερός αὐτοῦ κληρὸς ἀγνοῇ κατὰ δυστυχίαν τῶν ἁγίων γραφῶν τὴν ἐξήγησιν, ἥτις ἐστὶ τὸ φῶς καὶ ἡ στερέωσις τῆς πίστεως; Ὅταν ἓνας ποιμὴν δὲν γνωρίζῃ τὸ θρεπτικὸν χόρτον διὰ τὸ ποιμνιὸν του, δὲν θερχπεύῃ τὰ τυχόντα πάθη του, δὲν προσυλάττῃ αὐτὰ ἀπὸ ἄγρια θηρία καὶ κλέπτας, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ διατηρηθῇ διὰ πολὺν καιρὸν ἐκεῖνο τὸ ποιμνιον; λοιπὸν, τέκνα μου Πάργιοι, πρὸς διαφύλαξιν τῆς πίστεως, καὶ ἐλευθερίαν τῆς Πατρίδος, φροντίσατε νὰ συστήσητε ἀνυπερθέτως σχολεῖον Ἑλληνικόν, δι' οὗ γνώσονται τὰ τέκνα ὑμῶν ἅπερ ὑμεῖς ἀγνοεῖτε. »

Ἡ σοφὴ παραίνεσις τοῦ Ἱεροκλήρουκ ἠρέθισε τοὺς Παργίους νὰ συστήσωσι σχολεῖον, ὡς καὶ εἰς διάφορα ἄλλα μέρη, αὐτὸς δὲ ἐξακολουθῶν τὸ ἔργον του, διερχόμενος ἀπὸ ἐπαρχίας εἰς ἐπαρχίαν, συνοδευόμενος ὑπὸ πολυαριθμῶν ἀνδρογυναικοπαιδίων, εἰσῆλθεν εἰς τὰ Ἰωάννινα· ἐξελθὼν δὲ ἐκεῖθεν διευθύνθη πρὸς τὸ Τεπελένι,

πλησίον τοῦ ὁποίου ἐδίδασκε τοὺς λαοὺς ἐν τῷ ὑπαίθρῳ. Ἰδοῦσα ἡ μήτηρ τοῦ Βελῆ Βεί (α) ἀπὸ ἄνωθεν τοῦ φρουρίου, ἠρώτησε νὰ μάθῃ τὴν αἰτίαν τῆς ἀσυνειθίστου ἐκείνης συνάξεως τοῦ λαοῦ· μαθοῦσα δὲ ὅτι ἀσκητὴς τις χριστιανὸς διδάσκει τοὺς ὁμοπίστους του, ἔκραξεν ἀμέσως τὸν υἱὸν τῆς Βελῆν καὶ τὸν διέταξε νὰ ψήσῃ ἐν ἀρνίῳ, καὶ δύο κολλούραις ψωμί καὶ νὰ ὑπάγῃ, κατὰ τὸ τοπικὸν ἔθος, νὰ τὰ προσφέρῃ εἰς τὸν ἀσκητὴν χάριν φιλοξενίας, νὰ τὸν ἐρωτήσῃ δὲ συγχρόνως, ἐπειδὴ ὁ Κουρτ Πασᾶς τοῦ Βερατίου τὸν ἔκραξε πολλάκις νὰ ὑπάγῃ πρὸς αὐτὸν, αὐτὸς δὲ ὑποπτευόμενος κίνδυνον ζωῆς δὲν ὑπήκουσεν, ἐὰν δύναται νὰ δώσῃ ἤδη τὰ πιστὰ εἰς αὐτὸν, ἢ ν' ἀποφύγῃ τὴν συνέντευξίν του· ὁ δὲ ἅγιος Κοσμᾶς ἐρωτηθεὶς ἀπεκρίθη ὅτι δύναται νὰ ὑπάγῃ ἀφόβως πρὸς τὸν Κουρτ Πασᾶν, ὅστις θέλει τὸν δεχθῆ φιλικῶς, καὶ ἀφήσει μεθ' ἡμέρας ἐλεύθερον νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὰ ἴδια· πρὸς τούτοις τῷ εἶπε τὰ ἐξῆς· « Σὺ, Βεί, μετ' ὀλίγον καιρὸν θὰ γένης Πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων, καὶ αὐθέντης ὅλης τῆς Ρούμελης, καὶ μ' ἓνα λόγον μεγάλος ἄνθρωπος. Οἱ προφητικὸι οὗτοι λόγοι ἐχαροποίησαν σφόδρα τὸν Βείν, ἀλλὰ καὶ τῷ ὄντι ἐπραγματοποιήθησαν ἐπομένως κατὰ τὴν προφητείαν. Ἐκεῖθεν διέβη εἰς τὸ Βεράτι, ἐδῶ ὁμως παύει πλέον τῆς ζωῆς του τὸ στάδιον, ἕνεκα τοῦ πρὸς αὐτὸν μίσους τῶν Ἑβραίων· α) διότι καταργηθείσης, ὡς προεῖρηται, ὑπ' αὐτοῦ τῆς πολυτελείας τῶν χριστιανῶν, ἔμειναν πλέον καὶ τὰ χρυσογαϊτανοσειρίτια τῶν Ἑβραίων ἀπώλητα· β) ὅσαι ἐμπορικαὶ ἀγοραὶ ἐγίνοντο καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα τὴν ἡμέραν τῆς Κυριακῆς ὁ ἅ-

---

(α) Τοῦ μετακταῦτα περιβοήτου Ἀλῆ Πασᾶ.

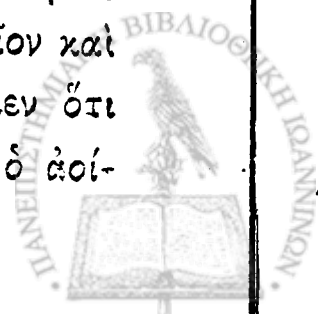

γιος Κοσμᾶς τὰς μετέθεσε τὸ σάββατον, διατηρήσας, κατὰ τὸν κανονισμόν, τὴν ἀργίαν τῆς Κυριακῆς· ὅθεν οἱ Ἑβραῖοι δι' ἀδράς χρηματοδοτήσεως πρὸς τὸν Πασᾶν τοῦ Βερατίου ἐξετέλεσαν τὸν φθονερὸν σκοπόν των, διότι ἔπεμψε τρεῖς στρατιώτας, οἵτινες ἐφόνευσαν τὸν Ἱεροκήρυκα διδάσκοντα ἐν τῷ ὑπαίθρῳ, παρὰ τὸ χωρίον Κωλυκόνταση καὶ κατὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Βοοῦσα πλησίον τοῦ Βερατίου.

Μετὰ τριάκοντα σχεδὸν ἔτη μάχην συγκροτήσας ὁ Ἀλῆ Πασᾶς κατὰ τοῦ Ἱμπραήμ Πασᾶ, υἱοῦ τοῦ ἀποθανόντος Κούρτ Πασᾶ, ἐκυρίευσεν τὴν ἐπικράτειάν του. Εἰσελθὼν δὲ εἰς τὸ Βεράτι ἠρώτησε νὰ μάθη ποῦ κεῖται ὁ τάφος τοῦ ἀγίου Κοσμᾶ, καὶ μαθὼν διέταξεν ἀμέσως νὰ ἐγερθῆ νὰὸς ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ, ἐπροίκισε δ' ἐπομένως αὐτὸν μὲ ἱκανὰς γαίας καὶ ἐν χωρίον, τὴν δὲ κάραν του λαβὼν ὁ ἴδιος καὶ εἰς χρυσαργυρᾶν θήκην καταθέσας παρέδωκε τῇ συζύγῳ αὐτοῦ Βασιλικῇ, ἣτις διετήρει αὐτὴν μετὰ τῶν ἄλλων ἱερῶν εἰκόνων προσφέρουσα τὸ αὐτὸ σέβας.

Ἀνοίξας μιᾷ ἡμέρᾳ ὁ Α. Πασᾶς τὴν χρυσαργυροθήκην τοῦ Ἀγίου Κοσμᾶ, καὶ θεωρῶν ἀσκαρδαμυκτὴν τὴν κάραν του, παρόντων καὶ ἄλλων, εἶπε τὰ ἐξῆς· « ὦ ἅγια κεφαλὴ, τὰ ὅσα μοι εἶπες εἰς τὸ Τεπαλένι ὅλα μοι τὰ ἔδωκεν ὁ θεός· ἀληθινὰ εἶσαι ἅγιος καὶ ἀπὸ τὸν Θεὸν σταλιμένος, λυποῦμαι ὅμως πολὺ, διότι δὲν ἐνθυμήθηκα νὰ σὲ ἐρωτήσω τότε καὶ ποῖον τέλος μέλλω νὰ λάβω.

Τοιοῦτον μαρτυρικὸν τέλος ἔλαβεν ὁ Ἅγιος Κοσμᾶς ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ πίστεως καὶ Πατρίδος, τὸ ὅποῖον καὶ δὲν τὸν ἐλάνθανεν· ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα ν' ἀρνηθῶμεν ὅτι οἱ ἀγῶνές του ἔφερον μέγα ὄφελος εἰς τὸ Ἔθνος· ὁ αἰ-

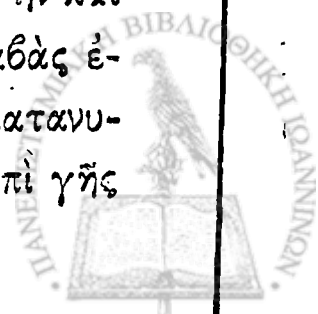
διμος Α. Ψαλίδας διδάσκαλος τῶν Ἰωαννίνων ἐσέβeto τὸν ἅγιον Κοσμᾶν ὡς τὸν πρῶτον καὶ μέγαν εὐεργέτην τοῦ Ἑθνούς, διότι ἡ θεία καὶ ἀποτελεσματικὴ διδαχὴ του οὐ μόνον τὴν κακοήθειαν, δεισιδαιμονίαν, πολυτέλειαν, καὶ ἄλλα ἐπιβλαβῆ ἑλαττώματα τῶν ὁμογενῶν κατήργησεν, ἀλλὰ τὸ μέγιστον καὶ οὐσιωδέστερον αὐτοῦ ἔργον ὑπῆρξεν ἡ ἀπ' ἐκείνης τῆς ἐποχῆς σύστασις καὶ ἐπομένως αὐξήσεις τῶν ἀπανταχοῦ σχολείων, ἀπὸ δὲ τοῦ καρποῦ τῶν σχολείων βλέπει φανερά, καὶ ἐκ τῆς Ἱστορίας πληροφορεῖται ὁ Ἕλλην πόσον ὠφελήθη, καὶ πόσον ἔτι ὠφελήσεται ἡ Πατρίς, εἰμὲν στηρίζει πάντοτε τὴν ἐλευθερίαν της ἐπὶ τῆς θρησκείας καὶ σοφίας. Μανθάνω δὲ παρὰ τοῦ φίλου μου Κ. Ἀσωπίου ὅτι καὶ ἄλλο καλὸν χρεωστεῖται εἰς τὸν ἅγιον τοῦτον ἄνδρα· οὐκ ὀλίγα δηλ. τοῦ Ζαγορίου χωρία, τούτου προτροπῆ καὶ διδασκαλίας, ἀφήσαντα τὴν μέχρι τότε λαλουμένην βλαχικὴν γλῶσσαν, ἔλαβον κατὰ μικρὸν τὴν ἑλληνικὴν, τὴν ὅποιαν μέχρι τῆς σήμερον ἔχουσι. Τοῦτο εἶναι γενικὴ ἐν Ἠπειρῷ παράδοσις.

Πρὸ εἴκοσι δὲ σχεδὸν ἐτῶν τῆς ἐξόδου τοῦ Ἱεροκλήρουκος Ἀγίου Κοσμᾶ, ἕτερός τις Ἱερομόναχος (οὗ τινος τοῦνομα ἀγνοῶ), γέννημα τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ Κωμοπόλειως Τυρνόβου, ἀπελθὼν ἐκ νεαρᾶς του ἡλικίας εἰς τὴν περίφημον Μονὴν τοῦ Ὄρους Σινᾶ, ἐνεδύθη τὸ μοναδικὸν σχῆμα. Διατρίψας δὲ ἐκεῖ ἱκανὰ ἔτη διωρίσθη, κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν συνήθειαν, νὰ διαβιβασθῆ εἰς τὴν Θεσσαλονίκην καὶ συνέξῃ τὰ ἑλέη καὶ ἀφιερῶματα τῶν χριστιανῶν ὑπὲρ τῆς Μονῆς του. Ἐνταῦθα διατρίβων ἤκουσεν ὅτι ὀλεθρία πανώλης καταμαστίζει τὴν Πατρίδα του, εἰδήμων δὲ ὢν τῆς ἀραδικῆς διαλέκτου, ἀκριβεῖς γνώσεις ἔχων τῶν

μωαμεθανικῶν νόμων καὶ ἐθίμων αὐτῶν, ἀπεφάσισε μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς του νὰ σώσῃ ἀπὸ τῆς πανώλους πολ- λούς συμπατριώτας του, ἀπολέσῃ δὲ ἀφ' ἑτέρου ὅσους πλειότερους Τούρκους κατοίκους τῆς Πατρίδος του δυ- νηθῆ· ἐκδυθεὶς λοιπὸν τὰ καλογηρικὰ ἱμάτια, καὶ ἐνδυ- θεὶς τὰ δερβίσιμα, ἀπῆλθεν εἰς τὸν Τύρναβον, ὅπου ἐ- φρόντισεν ἀμέσως νὰ εὔρῃ σεβάσμιόν τινα καὶ γέροντα Ἱε- ρέα, καὶ συνομιλήσῃ μετ' αὐτοῦ τὰ ἑξῆς· « Σεβασμιώ- τατέ μοι Πάτερ καὶ συμπατριῶτα, ἰδοὺ ἀσπάζομαι καὶ ὀρκίζομαι εἰς τὸν τίμιον σταυρὸν (ὃν ἐξέβαλεν ἀμέσως ἀπὸ τοῦ κόλπου του) τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ μας διὰ νὰ μὲ πιστεύσῃς ὅτι εἶμαι χριστιανὸς ὀρθόδοξος, συμπατριώτης σου καὶ υἱὸς τοῦ δεῖνα, ἦλθον δὲ μὲ τὴν ἐλπίδα πρὸς τὸν Θεὸν νὰ ὠφελήσω τοὺς ἀδελφούς μου συμπατριώτας, καὶ βλάβω ὅσον δυναθῶ τοὺς Ἀγαρηνοὺς, ὀρκισθῆτι δὲ καὶ σὺ εἰς τὸν ἴδιον τίμιον σταυρὸν ὅτι ἐνεργήσεις καὶ φυλάξεις μυστικὰ ὅσα σοὶ εἶπα καὶ μέλλω νὰ σ' εἶπω· ὅθεν ὕπαγε ἤδη νὰ παρακινήσῃς ὅλους τοὺς σημαντικωτέρους συμπατριώτας μας νὰ ἐξέλθωσιν ἀπὸ τῶν οἰκιῶν αὐτῶν, ὁμοίως καὶ ὅλοι οἱ χριστιανοὶ ἀπέλθωσι μακρὰν τῆς πό- λεως, προφυλαττόμενοι ἀπὸ πάσης ἀλληλομιξίας πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ μολυσμοῦ τῆς νόσου· ὅ,τι δὲ ἐγὼ σκο- πεύω νὰ πράξω ἔπειτα πρὸς βλάβην τῶν Τούρκων κρίνω περιττὸν νὰ σᾶς τὸ εἶπω, ἐπειδὴ μετ' ὀλίγον τὸ μανθά- νετε καὶ βλέπετε. »

Περαιωθείσης τῆς ὁμιλίας, ὁ μὲν γέρον Ἱερεὺς ἔ- σπευσε νὰ ἐνεργήσῃ τὴν συμβουλήν τοῦ δερβίση, ἣν καὶ προθύμως ἐξετέλεσεν, ὁ δὲ συμπατριώτης του ἀναβάς ἐ- πί τι τσαμίον χαμηλὸν ἐξεφώνησε λόγον πολλὰ κατατυ- κτικὸν, διηγούμενος μετὰ συντριβῆς καρδίας τὰ ἐπὶ γῆς

καὶ ἐν οὐρανῷ μεγάλα θαύματα τοῦ Προφήτου Μωάμεθ, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ διδαχῇ, συνδραμόντων ὄλων σχεδὸν τῶν κατοίκων Τούρκων, ἐξέφρασε μὲ ἔκπληξιν, καὶ ὡς ἐκ θείας δῆθεν ἀποκαλύψεως μεμυημένος νέον θαῦμα, καὶ εἰς τοὺς Μωαμεθανοὺς εἰσέτι ἄγνωστον, καὶ ἰδοῦ·

«Πιστοὶ καὶ ἀδελφοὶ Μωαμεθανοὶ, τοῖς εἶπεν, ἀκούσατε μέγα θαῦμα. Αἱ θύραι τοῦ Παραδείσου, ἀνοιγοκλείουσαι καθ' ἑκάστην ἀπὸ τόσα ζαμάνια (αἰῶνας), ἔπαθαν μικρὰν βλάβην, ἐπρόσταξε λοιπὸν ὁ Θεὸς μερικοὺς ἀγγέλους νὰ τὰς μερεμετήσουν (ἐπισκευάσουν), ἐπὶ δὲ τοὺς ἀγγέλους διώρισε Βεκίλην (ἐπιστάτην) τὸν μέγαν προφήτην μας Μωάμεθ, οὗτος δὲ, μεριμνῶν πάντοτε περὶ τῆς σωτηρίας τοῦ γένους του, ἀνήγγειλεν ἀοράτως ὅτι ὅσοι Μουσουλμάνοι ἐπιθυμοῦν νὰ ἔμβουν εἰς τὸν Παράδεισον, ὅσοι ἁμαρτωλοὶ καὶ ἂν ἦναι, τώρα ἠμποροῦν νὰ ἔμβουν ἐλεύθερα καὶ ἀνεξέταστα, ἐπειδὴ λείπουν οἱ κριταὶ τῶν ἁμαρτωλῶν ἀπὸ τὰς θύρας· μακάριος λοιπὸν καὶ καλότυχος ὅστις ἀποθάνῃ τώρα, διότι, ὡς προεῖπα, ἔμβαίνει ἀνεξετάτως εἰς τὸν Παράδεισον. »

Τοιαύτην σοφιστικὴν καὶ δυσκατάληπτον διδαχὴν τοῦ δερβίση ἀκούσαντες οἱ Ὀθωμανοὶ, προληπτικοὶ καὶ δεισιδαίμονες ὄντες, ἐδέχθησαν τοὺς λόγους αὐτοῦ ὡς ἐντολὰς τοῦ μεγάλου προφήτου ἐκφρασθείσας δι' αὐτοῦ, ὥστε ἀδιαφοροῦντες πλέον περὶ τῆς προφυλάξεως τῆς ζωῆς των συνεμιγνύοντο ἀδιαφόρως μετὰ τῶν μεμολυσμένων, καὶ οὕτως ἀπέθνησκον ἄπειροι, ὥστε ἐκ πεντακοσίων σχεδὸν οἰκογενειῶν μόλις ἐσώθησαν πεντήκοντα.

Ὁ δὲ δερβίσης μετὰ δεκαπέντε ἡμερῶν διατριβὴν ἐν Τυρνόβῳ σωθεὶς ὡς ἐκ θαύματος ἀπὸ τῆς ὀλεθρίου νόσου, συνομιλήσας ἐκ δευτέρου μετὰ τοῦ προμνησθέντος Ἰερέως,

καὶ παραγγείλας αὐτῷ νὰ φυλάξῃ μυστικὸν τὸ γεγονός εἰς μόνον δὲ τὸν Μητροπολίτην Λαρίσης νὰ τὸ ἐξομολογηθῇ, ἀνεχώρησε τὴν νύκτα εἰς Θεσσαλονίκην. Ἀφ' οὗ ἔφθασεν εἰς ἓν δημόσιον κατάστημα παρὰ τὴν ὁδὸν κείμενον καὶ **Κα ρ α λ ῆ Δ ε ρ β ἔ ν ι** καλούμενον (α) ἐκάθισε νὰ ξεκουρασθῇ. Ἐκεῖ ὑπῆρχον τρεῖς ὀπλισμένοι Ἕλληνες καὶ φύλακες τοῦ καταστήματος, οἵτινες ἰδόντες τὸν δερβίσην, καὶ νομίσαντες ὅτι ἀγνοεῖ τὴν ἑλληνικὴν διάλεκτον, εἶπον ἀλλήλοις, « ὦ τί καλὸν κυνῆγι μᾶς ἦλθεν εἰς χεῖρας, ἄς τὸν ρίψωμεν τὸν διάβολον εἰς τὸν ποταμὸν, ἐπειδὴ αὐτοὶ παρακινουῦν τοὺς Τούρκους νὰ τυραννοῦν καὶ σφάζουν τοὺς χριστιανούς.» Ταῦτα ἀκούσας, καὶ ἐνχτενίσας πρὸς αὐτοὺς ὁ δερβίσης εἶπε· « Παλληκάρια τίνος Καπετάνου εἰσθε, καὶ ποῦ εὐρίσκεται ὁ Καπετάνος σας ; ἡμεῖς εἴμεθα, ἀπεκρίθη εἰς ἓξ αὐτῶν, παλληκάρια τοῦ Καπετάν Δέλα, ὁ δὲ Καπετάνος μας ἐδῶ πλησίον εἶναι καθήμενος ὑποκάτω εἰς ἓν δένδρον μαζῆ μὲ τ' ἄλλὰ παλληκάρια.—φέρετε, σᾶς παρακαλῶ, καὶ ἐμένα ἐκεῖ, ἐπειδὴ ἐπιθυμῶ νὰ τὸν ἀνταμώσω.—μάλιστα ἀπεκρίθησαν· παρουσιασθεῖς λοιπὸν μετὰ σύντομον συνομιλίαν παρεκάλεσε τὸν Κ. Δέλαν νὰ συνέλθωσιν ἀμφοτέροι εἰς μυστικὴν συνομιλίαν, ἐν ἣ ὠμολόγησεν ἑαυτὸν χριστιανὸν ὀρθόδοξον, πρὸς περισσοτέραν δὲ βεβαίωσιν ἐκβαλὼν ἐκ τοῦ κόλπου του τὸν τίμιον σταυρὸν καὶ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ποιήσας ἠσπάσθη αὐτὸν, ἐπομένως ἤρξατο νὰ ἐξιστορῇ λεπτομερῶς τὴν καταγωγὴν του, τὴν Μονὴν του καὶ τὸν σκοπὸν τῆς εἰς Πατρίδα ἀφίξεώς του.

(α) Οὕτω καὶ ἤδη καλεῖται μόλις ἀπέχον ὀκτῶ ὥρας τοῦ Τυρνόβου.

Ταῦτα ἰδὼν καὶ ἀκούσας ὁ Κ. Δέλας, κλίνας τὴν κεφαλὴν του καὶ δραξάμενος τῆς δεξιᾶς του ἠσπάσθη αὐτὴν μετὰ δακρύων χαρᾶς εἰπὼν· « Πάτερ ἅγιε, εὐλόγησόν με, συγχώρησον τὰς ἁμαρτίας μου· μεῖνε παρακαλῶ ἀπόψε μετ' ἐμοῦ διὰ νὰ μὲ διδάξης καὶ συμβουλεύσης ὅσα δὲν ἤξεύρω, αὔριον δὲ τὸ πρῶτὸ θέλω σὲ συνοδεύσει μὲ τρία παλληκάρια μου ἕως τὸν λιμένα τοῦ Λιτοχώρου, ὅπου ὑπάρχουσι πλοῖα ἐκπλέοντα καθημέραν εἰς Θεσσαλονίκην.— Εὐχαριστηθεὶς ὁ δερβίσης εἰς τοὺς λόγους τοῦ Δέλα τὸν ἐσυμβούλευσεν ἐπὶ τέλος νὰ φυλάξῃ μυστικὰ τὰ ὅσα τῷ ἐξιστόρησε, δύναται δὲ εἰς μόνον τὸν ἀρχιερέα τῆς ἐπαρχίας καὶ πνευματικόν του νὰ τὰ ἐξομολογηθῇ.

Βεβαίως ὅσον ἀξιέπαινος ὁ ζῆλος τοῦ καλογήρου ἀφ' ἑνός ἐστι πρὸς καταστρεφὴν τῶν τυράννων τῆς πατρίδος του, τόσον ἀξιοκατάκριτος ἀφ' ἑτέρου διὰ τὸν τρόπον ὃν μετεχειρίσθη. Ἄλλ' ἀναλογιζόμενοι τὰς περιστάσεις, τὰ ἔθνη καὶ τὴν ἀνατροφὴν τῶν τότε, πρὸς δὲ καὶ τὸ ἀφόρητον τῆς τουρκικῆς τυραννίας, θέλομεν δικαίῳσει πληρέστατα τὸν ἐν λόγῳ καλόγηρον διὰ τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἐκδικήσεως, πρόσθετος δὲ ὅτι καὶ πεφυλιτισμένα ἔθνη πολλάκις, καίπερ μὴ στερούμενα προσφόρων μέσων, μετεχειρίσθησαν τοιαῦτα δυσάρεστα στρατηγήματα.

ΧΡ. ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ.

ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΤΕΡΩΝ ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΩΝ ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ.

Σ.λ. 7	στίχ. 7	γρ. Πάντου	Σελ. 36	στίχ. 21	γρ. Ἑλλάς.
» 11	» 17	χειρᾶς μου	» 39	» 2	» ππραγγελίας του.
» 30	» 14	ἐλευνολογουμένου	» 43	» 20	» Ζητσαίων
» 35	» 21	Θουκιδίδας	» 46	» 25	» Ἑλλάδα.

